Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Факультет педагогіки і психології
Кафедра психології розвитку та консультування

Кваліфікаційна робота

ОБРАЗ БАТЬКА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ УЯВЛЕНЬ ПРО МАЙБУТНЬОГО ЧОЛОВІКА У ДІВЧАТ СТАРШОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Спеціальність 053 Психологія
ОПП «Психологія»

Здобувачки другого
(магістерського) рівня вищої освіти
групи змП-25
Дудар Катерини Мирославівни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат психологічних наук,
доцент
Сіткар Віктор Ілліч

РЕЦЕЗЕНТ:
кандидат психологічних наук,
доцент
Жизномірська Оксана Ярославівна.

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП……..……..……..3

РОЗДІЛ 1 ЮНАЦЬКИЙ ВІК ЯК СЕНСИТИВНИЙ ПЕРІОД ДЛЯ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ШЛЮБ ТА СІМ'Ю ……. ……...7

1.1 Старший юнацький вік як період формування уявлень про шлюб та сім'ю .....……7

1.2 Аналіз психологічних чинників формування образу майбутнього чоловіка ……....15

1.3 Вплив образу батька та гендерних стереотипів на зміст уявлень про майбутнього чоловіка **……..**…….....23

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ УЯВЛЕНЬ ПРО МАЙБУТНЬОГО ЧОЛОВІКА У ДІВЧАТ СТАРШОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ …....…...…….……..……...……....32

2.1 Методологія дослідження вибірка, методи, інструменти .....…...32

2.2 Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження ……37

2.3 Психологічні рекомендації для батьків та освітніх фахівців …….49

ВИСНОВКИ..……...……..……..…….……61

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..……...…64

ДОДАТКИ..…...……...……..……..…….……68

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сім'я в Україні сьогодні переживає складний період змін. Події останніх років суттєво вплинули на те, як люди вибудовують стосунки, ділять відповідальність і розуміють свої ролі в родині. Воєнні обставини торкаються багатьох сімей, розділяючи їх на тривалий час, створюючи емоційні паузи, втому й напруження. Усе це формує нові виклики для батьків і дітей.

У такій реальності особливого значення набуває роль батька. Саме він часто задає перший для дівчини образ того, яким має бути майбутній чоловік: його ставлення до сім'ї, як проявляє турботу, як реагує на труднощі, де ставить межі, як підтримує. Образ батька завжди присутній у свідомості дівчини і впливає на її уявлення про чоловіка та майбутні стосунки. Незалежно від того, чи поруч батько фізично чи емоційно, він стає орієнтиром, з яким дівчина порівнює чоловіків у своєму житті і на основі якого формує власні очікування.

Старший юнацький вік – це період, коли дівчина починає усвідомлено замислюватися над тим, яким вона хоче бачити свого майбутнього партнера. Вона формує уявлення про підтримку, взаємоповагу та надійність. Ці уявлення часто мають глибші корені, ніж перші романтичні стосунки – вони закладаються у взаємодії з батьком. Якщо він був стабільним, уважним і відкритим, у дівчини легше формуються здорові орієнтири. Якщо ж образ батька був суперечливим то майбутні вибори можуть бути складнішими і навіть болісними.

Дослідження образу батька як чинника формування уявлень про майбутнього партнера є важливим як для теорії, так і для практики психології. Воно дозволяє з'ясувати, як різні стилі батьківської поведінки та взаємодії впливають на очікування дівчат щодо партнерства, а також виявити умови, що сприяють формуванню здорових або ризикованих моделей стосунків. Такі знання будуть корисними для психологів, педагогів і консультантів, які працюють із підлітками та молоддю, допомагаючи їм краще усвідомлювати власні очікування та приймати свідомі рішення у стосунках.

Об'єкт дослідження – уявлення дівчат старшого юнацького віку про майбутнього чоловіка.

Предмет: вплив образу батька на формування уявлень про майбутнього чоловіка у дівчат старшого юнацького віку.

Мета дослідження – теоретичне та емпіричне обгрунтування впливу образу батька на формування уявлень дівчат старшого юнацького віку про майбутнього чоловіка.

Завдання дослідження:

1. На підставі аналізу психологічної літератури визначити особливості розвитку дівчат старшого юнацького віку щодо формування уявлень про майбутні стосунки та вибір партнера.

2. Теоретично обґрунтувати роль образу батька та пов'язаних із ним соціально-психологічних чинників у становленні уявлень про майбутнього чоловіка.

3. Емпіричне дослідження образу батька, типів прив'язаності, рольових очікувань у майбутньому шлюбі та уявлень про бажаного партнера в дівчат старшого юнацького віку.

4. Проаналізувати отримані емпіричні дані та виявити психологічні зв'язки між образом батька та характеристиками бажаного майбутнього чоловіка.

5. Обґрунтувати психологічні чинники, що сприяють формуванню зрілих і здорових уявлень про майбутнього партнера та розробити практичні рекомендації для батьків та освітніх фахівців.

Методи дослідження: ***теоретичні*****:** аналіз, синтез, класифікація та узагальнення наукових даних щодо розвитку юнацького віку, ролі батька в становленні особистості та формуванні партнерських очікувань; **е*мпіричні*:** спостереження, бесіда, психодіагностичні методики: 1. Опитувальник батьківсько-дитячих стосунків «Індекс батьківського ставлення» (Parental Bonding Instrument, PBI), автори G. Parker, H. Tupling, L. B. Brown (1979) (методика застосовується для оцінки суб'єктивного сприйняття стилю взаємодії батька з дитиною за параметрами емоційного тепла/піклування та

контролю/гіперопіки. Дає змогу реконструювати образ батька як значущої чоловічої фігури, що впливає на формування уявлень про майбутні партнерські стосунки).

2. Шкала оцінки досвіду близьких стосунків «Досвід близьких стосунків» (Experiences in Close Relationships, ECR), автори K. Brennan, C. Clark, P. Shaver (1998). Методика спрямована на визначення стилю романтичної прив'язаності на основі показників тривожності та уникання у близьких стосунках, що дає змогу описати емоційну модель взаємодії у романтичних відносинах та простежити перенесення раннього сімейного досвіду у партнерську сферу.

3. Шкала гендерних рольових переконань «Шкала гендерних рольових установок» (Gender Role Beliefs Scale, GRBS), автори P. Kerr, R. Holden (1996). Методика використовується для дослідження уявлень респонденток про традиційні та егалітарні гендерні ролі, очікування щодо розподілу сімейних обов'язків, лідерства та відповідальності у шлюбі, що дозволяє оцінити соціокультурні чинники формування образу майбутнього чоловіка.

4. Шкала романтичних ідеалів «Шкала романтичних ідеалів» (Romantic Ideals Scale), автори G. J. O. Fletcher, J. A. Simpson, G. Thomas, L. Giles (1999). Методика спрямована на вивчення уявлень про бажані риси майбутнього партнера та структуру романтичних очікувань, зокрема значущість емоційної підтримки, надійності, соціального статусу, привабливості та відкритості у міжособистісних стосунках.

- ***математико-статистичні***: кількісно-якісний аналіз емпіричних даних, метод середнього арифметичного та ін.

Експериментальна база дослідження. Дослідження психологічних особливостей уявлень дівчат старшого юнацького віку про майбутнього чоловіка проводилось у Тернопільському фаховому коледжі харчових технологій та торгівлі. У дослідженні взяли участь 65 студенток 2-3 курсів, які навчаються на денній формі навчання за різними спеціальностями коледжу.

Теоретичне значення дослідження. Дослідження поглиблює розуміння впливу образу батька на формування уявлень дівчат старшого юнацького віку

про майбутнього партнера. Воно узагальнює сучасні теоретичні підходи до вивчення емоційних моделей стосунків і ролі батька у формуванні партнерських очікувань, а також висвітлює психологічні механізми, що визначають вибір майбутнього чоловіка.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть бути використані для практичної роботи психологів, батьків, педагогів які працюють із підлітками та молоддю. Вони допоможуть :

- зрозуміти, як образ батька впливає на формування очікувань щодо майбутнього партнера;
- розробляти превентивні та профілактичні програми для підтримки здорового формування партнерських уявлень;
- надавати рекомендації дівчатам щодо усвідомленого підходу до вибору партнера та розвитку емоційної зрілості;
- використовувати отримані дані у просвітницькій роботі щодо стосунків у майбутньому шлюбі.

Апробація матеріалів дослідження. Результати магістерського дослідження відображено у публікації: Дудар Катерина. Образ батька як чинник розвитку уявлень про майбутнього чоловіка у дівчат старшого юнацького віку; теоретичний аспект. *Магістерський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.* Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. Випуск 45. С. 156-159.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст проведеного дослідження викладено на 37-49 сторінках, загальний обсяг роботи складає 78 сторінок. Список використаних джерел налічує 50 найменувань. Кількість додатків – 4.

РОЗДІЛ 1
ЮНАЦЬКИЙ ВІК ЯК СЕНСИТИВНИЙ ПЕРІОД ДЛЯ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ШЛЮБ ТА СІМ'Ю

1.1 Старший юнацький вік як період формування уявлень про шлюб та сім'ю

Старший юнацький вік є одним із найбільш значущих періодів психосоціального розвитку, оскільки саме в цей час відбувається інтенсивне формування особистісної ідентичності, ціннісних орієнтацій та уявлень про майбутнє, зокрема про шлюб і сім'ю [17]. У цей період молода людина виходить за рамки підліткової залежності, формує власні життєві плани та переходить до більш зрілих форм міжособистісних взаємин. Саме тому старший юнацький вік вважається сенситивним для формування психологічної готовності до майбутнього партнерства, вибору шлюбного партнера та усвідомлення ролей у майбутній сім'ї [13].У цей віковий етап відбувається активна інтеграція індивідуального досвіду, соціальних впливів, засвоєних сімейних моделей і перших власних романтичних взаємин. Молодь поступово переходить від ідеалізованих уявлень про кохання, властивих підлітковому віку, до більш реалістичних і структурованих шлюбних уявлень [13]. Формуються стійкі когнітивно-афективні схеми, у яких закріплюються очікування від партнера, уявлення про розподіл сімейних ролей, відповідальність, емоційну підтримку, спільні цінності та перспективи сімейного життя.

Особливість старшого юнацького віку щодо формування шлюбних установок та партнерських очікувань зумовлена комплексом взаємопов'язаних психологічних і соціальних факторів. За концепцією психосоціального розвитку Е. Еріксона, старший юнацький вік охоплює вирішальний період формування особистісної ідентичності - кризу «ідентичність vs. рольова плутанина» [33]. Це центральна задача юності, від якої залежить здатність людини входити у зрілі близькі стосунки, вибудовувати партнерство і приймати відповідальність за власні рішення у сфері взаємин. Ідентичність у цьому віці постає як інтегрована

система цінностей, особистих переконань, життєвих поглядів, соціальних ролей та внутрішніх орієнтирів. Її формування передбачає узгодження кількох ключових сфер: професійної (ким я хочу бути), емоційно-особистісної (яка я як людина), моральної (у що я вірю), гендерної (як я означую себе у жіночій ролі) та міжособистісної (яких стосунків я прагну) [33].

Саме на цьому етапі юначка формує ясне розуміння себе, своїх потреб, меж і бажань. Це створює основу для того, щоб переходити до наступної вікової задачі - «близькість vs. ізоляція». Її неможливо успішно пройти, якщо ідентичність не сформована. Тому завершення процесу становлення Я-образу стає фундаментом для побудови зрілих партнерських стосунків. Зріла ідентичність забезпечує такі можливості - дівчина розуміє, якої емоційної підтримки потребує, які цінності для неї ключові, а які є неприйнятні. Це дає змогу формувати більш реалістичні шлюбні уявлення, не базовані на ідеалізації або страхах. Зріла ідентичність пов'язана з розумінням власного внеску у стосунки, умінням визнавати помилки, працювати над взаємністю, а не перекладати відповідальність повністю на партнера. Наявність сформованого Я дозволяє вступати у партнерство не з мотивів дефіциту чи залежності, а з позиції рівності та взаємоповаги. Дівчина усвідомлює, які риси майбутнього чоловіка відповідають її життєвим цінностям: надійність, емоційна стабільність, відповідальність, повага до її автономії, здатність до підтримки. Формується реалістичний образ партнера, що відповідає власному життєвому плану. Якщо особистісна ідентичність не інтегрована, це може проявлятися через:

- суперечливі або несформовані критерії вибору партнера;
- залежність від думки оточення при ухваленні рішень про стосунки;
- високий ризик вибору партнера як «заміни» батьківської фігури;
- труднощі у встановленні меж, що веде до токсичних або нерівних стосунків;
- схильність до стосунків, що підтверджують негативні переконання про себе.

Таким чином, незрілість ідентичності ускладнює не лише процес вибору партнера, а й здатність до побудови здорових, стабільних і взаємно підтримувальних стосунків. За умов недостатньо сформованого уявлення про власне Я міжособистісні взаємини часто набувають компенсаторного характеру: партнер розглядається як джерело самоствердження, емоційної опори або підтвердження власної цінності, що підвищує ризик залежних чи симбіотичних моделей взаємодії. Е. Еріксон підкреслював, що справжня психологічна близькість можлива лише за наявності сформованої Я-ідентичності, яка дозволяє людині вступати у стосунки, не втрачаючи відчуття власної цілісності та автономії [33]. За відсутності такої основи близькість може переживатись як загроза, що провокує або надмірне злиття з партнером, або емоційне дистанціювання. Для дівчини старшого юнацького віку це означає здатність зберігати власну автономію та самостійність у прийнятті життєвих рішень, водночас залишаючись відкритою до емоційного зближення й партнерської взаємодії. Важливим аспектом є також уміння інтегрувати професійні та особистісні плани з перспективою побудови партнерських стосунків, не розглядаючи їх як взаємовиключні. Формування чіткої внутрішньої позиції щодо сім'ї та шлюбу виступає показником психологічної зрілості та готовності до відповідального партнерства.

Завершення ідентичності впливає на те, як дівчина осмислює власний досвід стосунків із батьком, бо вже може:

- відділити батьківську модель від власної;
- критично оцінити те, що хоче повторити чи уникнути;
- сформувати дорослі критерії, а не дитячі реакції;
- усвідомити, що образ батька - один із детермінант вибору партнера.

Одним із ключових психологічних процесів періоду старшої юності є сепарація від батьківської сім'ї. Вона не передбачає емоційного розриву або відчуження, а полягає у поступовому формуванні автономності, внутрішньої самостійності та здатності брати відповідальність за власні рішення й життєві вибори. У межах цього процесу відбувається перехід від зовнішніх, батьківських

регуляторів поведінки до внутрішніх, власних цінностей, переконань і життєвих орієнтирів [17]. Психологічна сепарація безпосередньо впливає на те, як дівчина переосмислює сімейні сценарії, засвоєні в дитинстві. Вона починає критично оцінювати моделі стосунків батьків, виокремлюючи ті аспекти, які сприймаються як конструктивні, та дистанціюючись від дезадаптивних або травматичних патернів взаємодії. Саме на цьому етапі формується здатність не автоматично відтворювати знайомі сценарії, а робити усвідомлений вибір. Крім того, рівень сепарації визначає здатність вибудовувати психологічні кордони у партнерських стосунках. Сформована автономність дозволяє чітко розмежовувати власні потреби, відповідальність і межі відповідальності партнера, що є необхідною умовою зрілих взаємин. У результаті дівчина визначає, які моделі стосунків вона готова повторювати у власному житті, а які принципово виключає, формуючи індивідуальні критерії бажаного та небажаного партнерства.

Психологічна автономія виступає базовою умовою для формування цілісного уявлення про себе, незалежного від батьківських очікувань, установок чи нормативного тиску. У період старшої юності дівчина набуває здатності не лише засвоювати передані з родини уявлення про шлюб і партнерство, а й критично їх переосмислювати, співвідносячи з власним досвідом, цінностями та життєвими цілями. Саме на цьому етапі відбувається перехід від інтеріоризованих батьківських норм до формування індивідуальної системи орієнтирів, більш адаптованої до сучасних соціальних умов і особистісних потреб [17]. Цей процес супроводжується поступовою трансформацією дитячої лояльності до батьків у дорослу рефлексивну позицію, яка дозволяє зберігати емоційний зв’язок без втрати автономності. Роль батька при цьому змінюється: вона переходить із площини прямого поведінкового контролю у сферу психологічного впливу, внутрішніх образів і значень, що опосередковано впливають на вибір партнера та очікування від стосунків. У результаті формується власна суб’єктність у сфері міжособистісних взаємин, що проявляється у здатності усвідомлено приймати рішення, відповідати за власний

вибір і вибудовувати партнерські стосунки на засадах рівності та взаємної відповідальності. Саме наявність внутрішнього простору для автономного вибору партнера є показником психологічної зрілості та готовності до побудови стабільних і здорових стосунків.

Старший юнацький вік є періодом інтенсивного розширення соціального простору, у якому формується особистість. Молодь входить у нові групи - студентські, професійні, волонтерські, цифрові спільноти, що відкриває доступ до різноманітних моделей взаємин і формує ґрунт для соціального навчання [22]. Саме соціальний контекст у цьому віці починає відігравати роль не фону, а чинника, який активно впливає на формування уявлень про шлюб, сім'ю та майбутнього партнера. Однолітки у старшій юності стають найпотужнішим джерелом нормативної та інформаційної соціалізації. Молодь порівнює себе з ровесниками, аналізує їхні стосунки, засвоює або відкидає побачені моделі взаємодії. Це відповідає механізму соціального навчання, який активно формується в юності згідно з даними сучасних досліджень розвитку міжособистісних зв'язків [45]. Саме через взаємодію з однолітками дівчина отримує можливість оцінити, які стосунки вважаються «нормальними», «здоровими» або навпаки - деструктивними. Завдяки спостереженню за різними парами, молодь активно засвоює поведінкові сценарії. Згідно з роботами провідних дослідників романтичних відносин, саме юність є періодом формування здатності прогнозувати динаміку партнерства та аналізувати його емоційний зміст [21]. Таким чином, соціальний контекст дає змогу дівчині вчитися виділяти прийнятні та неприйнятні стилі партнерства, інтегруючи ці спостереження у власний образ майбутнього чоловіка. Соціальне середовище може підсилювати або компенсувати досвід сімейного виховання. Дівчина, яка виросла в емоційно нестабільній або конфліктній сім'ї, може вперше побачити здорові стосунки серед близьких людей, що дозволяє їй коригувати свої уявлення про шлюб. Дівчина з гармонійної сім'ї , а навпаки, через порівняння може підтвердити адекватність своєї моделі та критеріїв. Таким чином, соціальний контекст виконує роль коректора або підсилювача сімейної моделі, формуючи

більш реалістичний образ майбутнього партнера [22].У старшому юнацькому віці відбувається інтенсивне становлення когнітивно-емоційних схем, які визначають уявлення дівчини про шлюб та майбутнього партнера. Цей період характеризується підвищеною рефлексивністю, здатністю до абстрактного мислення та активним переосмисленням сімейних і соціальних моделей, засвоєних у дитинстві та підлітковості [9].

Формування уявлень про шлюб має системний характер і включає три взаємопов'язані компоненти: когнітивний, емоційно-афективний та поведінковий. Когнітивний аспект уявлень про шлюб охоплює знання, переконання та раціональні очікування особистості щодо подружнього життя. Він формується у процесі соціалізації, під впливом сімейного досвіду, культурних норм, освітнього середовища та спостереження за моделями подружніх стосунків у значущому оточенні. У межах когнітивного компонента особистість вибудовує уявлення про шлюб як соціальну і психологічну систему, що передбачає спільне життя, відповідальність партнерів один за одного, стабільність та довготривалі зобов'язання. Сюди ж належать уявлення про ролі чоловіка і жінки в сім'ї, їхні функції, обов'язки та очікуваний внесок кожного з партнерів у підтримання подружньої взаємодії. Важливим елементом є усвідомлення функцій сім'ї, зокрема емоційної підтримки, виховання, соціалізації та забезпечення психологічної безпеки. Когнітивний аспект також включає уявлення про бажані та небажані риси майбутнього партнера, які можуть стосуватися як особистісних характеристик, так і соціальних або поведінкових особливостей. Окрім цього, у структурі когнітивних уявлень присутні очікування щодо можливих труднощів у шлюбі, способів їх подолання, допустимих форм конфліктної взаємодії та шляхів збереження стосунків. Таким чином, когнітивний компонент виконує регулятивну функцію, задаючи рамки сприйняття подружніх відносин і визначаючи, яким чином особистість оцінює реальні партнерські стосунки та власну готовність до них.

У старшій юності когнітивні схеми переходять від дитячої ідеалізації до більш реалістичних сценаріїв партнерства. Це пояснюється завершенням

формування абстрактно-логічного мислення та здатністю до перспективної оцінки подій [4]. Дівчина вже може прогнозувати наслідки певних моделей поведінки партнера та оцінювати сумісність цінностей. Наукові дослідження показують, що на цьому етапі формується уявлення про шлюб як систему взаємних зобов'язань, підтримки, поваги та психологічної безпеки, а не лише як романтично-емоційний союз [6].

Емоційно-афективна складова уявлень про шлюб включає:

- очікувані емоційні переживання у партнерстві;
- потреби у близькості, теплі та прийнятті;
- уявлення про емоційну доступність партнера;
- відчуття безпеки у майбутніх стосунках;
- переживання, пов'язані з досвідом батьківської сім'ї.

У старшій юності емоційні уявлення стають диференційованими: дівчина здатна відокремлювати емоційну ідеалізацію від справжніх емоційних потреб. Дослідження романтичного розвитку молоді наголошують, що саме в цьому віці чітко проявляється потреба у взаємності, емоційній підтримці та надійності партнера [35].

Емоційні схеми часто формуються під впливом:

- стосунків батьків;
- власних перших романтичних переживань;
- спостережень за взаєминами інших людей;
- соціальних норм щодо вираження емоцій у парі.

Ці схеми визначають, яких емоцій дівчина очікує від майбутнього шлюбу спокою, підтримки, стабільності чи, навпаки, пристрасті та інтенсивності.

Поведінковий компонент.

Поведінкові сценарії - це внутрішні моделі того, як «мають» поводитися партнери у шлюбі, як розподіляються ролі, як вирішуються конфлікти, виражається турбота, яким чином приймаються спільні рішення та підтримується емоційний зв'язок.

Вони формуються на основі:

- сімейних моделей (приклад батьків);
- моделей ровесників;
- культурних сценаріїв;
- індивідуального досвіду взаємодії.

У старшій юності відбувається активне випробування поведінкових схем: дівчина пробує різні стилі комунікації, взаємодії, вирішення конфліктів, і на основі цього формує уявлення про те, яку поведінку вона вважає нормальною і комфортною у шлюбі [14]. Ключовою особливістю старшої юності є те, що всі ці компоненти -когнітивний, емоційний і поведінковий - інтегруються у цілісну внутрішню модель майбутнього сімейного життя. На цьому етапі уявлення про шлюб перестають бути фрагментарними. Дівчина створює узгоджену систему, яка включає: знання → що таке шлюб; емоції → що вона хоче від стосунків; поведінкові очікування → як мають взаємодіяти партнери. Фактично, формується внутрішня модель партнерства, яка стане основою вибору майбутнього чоловіка. Першою та найсильнішою моделлю стосунків є взаємини батьків. Саме вони задають базове уявлення про:

- близькість;
- довіру;
- конфлікти;
- ролі;
- емоційну безпеку.

Навіть якщо дівчина критикує модель батьківської сім'ї, її внутрішні сценарії все одно формуються у взаємодії з цією моделлю [19]. Соціум визначає, що вважається «нормальним» шлюбом:

- партнерство чи патріархат;
- взаємність чи домінування;
- рівність чи розподіл ролей.

Юна дівчина порівнює ці моделі й обирає ті, які відповідають її цінностям [18]. Важливу роль у формуванні уявлень про партнерські стосунки відіграє спостереження за взаємодією значущих та соціально помітних осіб. До таких

джерел належать друзі, знайомі, викладачі, а також публічні особистості, образи яких транслюються через медіапростір. Дівчина, спостерігаючи як гармонійні, так і дисфункційні моделі взаємин, поступово формує уявлення про те, які поведінкові стратегії сприяють стабільності й емоційній близькості, а які - призводять до конфліктів, напруження чи розриву стосунків. Такі спостереження стають основою неусвідомлених очікувань щодо ролей партнера, способів розв'язання конфліктів, рівня відповідальності та допустимих меж у стосунках [35].

Психологічні дослідження свідчать, що образ майбутнього партнера не формується спонтанно або виключно на основі раціонального вибору. Він є похідним від уже наявних внутрішніх моделей стосунків – стійких когнітивно-емоційних схем, які визначають спосіб сприйняття близькості, партнерства та міжособистісної взаємодії загалом [28]. Ці внутрішні схеми формуються поступово впродовж онтогенезу під впливом сімейного досвіду, процесів соціального порівняння, культурних і гендерних норм, а також власного досвіду міжособистісної взаємодії. Вони виконують функцію своєрідного «фільтра», через який дівчина інтерпретує поведінку потенційного партнера, оцінює його відповідність очікуванням і прогнозує перспективи стосунків. У зв'язку з цим уявлення про майбутнього чоловіка часто є проекцією внутрішнього світу особистості: її потреб у безпеці, підтримці, визнанні або, навпаки, схильності до емоційної дистанції чи повторення знайомих, але не завжди адаптивних сценаріїв. Таким чином, образ майбутнього партнера відображає не лише бажані характеристики чоловіка, а й глибинні психологічні моделі, засвоєні у процесі особистісного розвитку та попереднього досвіду стосунків.

1.2 Аналіз психологічних чинників формування образу майбутнього чоловіка

Формування образу майбутнього чоловіка у дівчат старшого юнацького віку - це не просто механічне засвоєння певних моделей чи кліше, а складний і багатовимірний процес. На який впливають такі чинники, як сімейні цінності й

особистий приклад батьків, досвід спілкування з однолітками, а також інформація, отримана з медіа та соціальних мереж. Зокрема, атмосфера в родині, моделі стосунків між батьками, рівень довіри та підтримки, які дівчина спостерігає з дитинства, формують її уявлення про бажані риси партнера. Водночас, думки, поради та поведінка друзів і знайомих стають додатковим джерелом ідей про те, яким має бути майбутній чоловік. Не можна оминути й вплив сучасних засобів масової інформації, які часто транслюють певні стереотипи про стосунки та ідеального партнера, впливаючи на очікування юних дівчат. Таким чином, цей процес є результатом взаємодії особистого досвіду, соціального оточення та інформаційного простору [35].

Провідним чинником залишається образ батька – не як ідеальної фігури, а як першої емоційної взаємодії з чоловічим світом. Боулбі ще в середині XX століття підкреслював, що якість дитячо-батьківських стосунків стає матрицею майбутніх романтичних зв’язків [43]. Якщо батько був емоційно доступним, уважним, передбачуваним, у психіці формується модель «чоловіки можуть бути опорою». Якщо ж він був холодним, хаотичним або відсутнім, дівчина частіше очікує дистанції, нестабільності або необхідності «доказувати свою цінність» у стосунках.

Дослідження М. Лемба демонструють, що активна участь батька у вихованні, незалежно від культурного контексту – прогнозує більш зрілі очікування від партнера, меншу толерантність до токсичних моделей [40]. У роботах Лемба показано, що дівчата, які зростали у теплих і передбачуваних стосунках із батьком, формують більш реалістичні та зрілі очікування від майбутнього чоловіка, зокрема щодо відповідальності, поваги до меж і емоційної взаємності [41]. Натомість досвід холодності, непослідовності або дистанційованості батька пов’язаний із вибором партнерів, схильних до подібних моделей поведінки, що свідчить про відтворення дитячих сценаріїв у дорослому житті. Згідно з Лембом, батько формує первинне уявлення про те, яким може бути чоловік у близьких стосунках, і саме ця внутрішня модель

значною мірою визначає структуру та емоційне забарвлення образу майбутнього чоловіка в старшому юнацькому віці [42].

Наукові дослідження доводять просту річ: ми не вибираємо партнера «з нуля», а тяжіємо до людей, які вписуються у нашу внутрішню схему прив'язаності. М. Ейнсворт ще у своїй класичній **роботі** ***Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation***1978 року показала, що ті, хто ріс у стабільному й передбачуваному емоційному середовищі, сприймають близькість як безпечну й природну: вони не бояться відкриватися і не трактують любов як загрозу [24]. А ось *уникаюча та тривожна прив'язаність* працюють значно жорсткіше. Уникаюча модель штовхає людину до вибору недоступних партнерів тому, що така дистанція знайома й «зручна» з дитинства.

Тривожна прив'язаність, навпаки, провокує ідеалізацію, злиття й постійний страх втрати, коли партнер фактично перетворюється на емоційну опору, а не окрему людину. Юнацький вік – саме той період, коли ці схеми виходять на поверхню найбільш інтенсивно. Тому образ майбутнього чоловіка часто або гіперромантизований («той, хто врятує»), або надмірно ідеалізований («ідеальний і без слабкостей»). І в обох випадках це, по суті, спроба доростити й дописати те, чого не вистачило в дитинстві – стабільності, тепла або емоційної присутності дорослого [34].

Формування уявлень дівчат старшого юнацького віку про майбутнього чоловіка відбувається в умовах динамічно змінюваного соціокультурного середовища, у якому традиційні та сучасні моделі взаємин співіснують і взаємодіють, нерідко суперечачи одна одній. Саме це задає напругу в очікуваннях і ціннісних орієнтаціях молоді, що прямо впливає на створення внутрішнього образу чоловіка як майбутнього партнера. Українські дослідження доводять, що сучасна молодь перебуває між двома полюсами – соціально-історичним традиціоналізмом та новими моделями рівноправного партнерства, які стають дедалі більш нормованими у сучасній культурі [5; 8].

Традиційний культурний сценарій, властивий українському суспільству протягом тривалого часу, формує уявлення про чоловіка як «опору»,

«захисника» та «годувальника». У таких моделях він виступає домінантною фігурою, яка приймає ключові рішення та несе основну відповідальність за добробут родини. Як зазначає О. Гуменюк, традиційна сім'я відтворює чітку ієрархію: чоловік – раціональний і сильний, жінка – емоційна й турботлива [5].

Цей сценарій значною мірою живе й далі, передаючись між поколіннями не стільки через пряме виховання, скільки через атмосферу родинних взаємин, моделі поведінки батьків та спостережувані приклади. Дівчата, які виростають у таких родинах, часто несвідомо формують очікування щодо «сильної» чоловічої позиції, навіть якщо свідомо декларують прагнення до рівності. Традиційна модель задає уявлення про емоційну стриманість чоловіка, його рішучість, здатність «тримати удар» і виконувати роль центру стабільності. Саме такі елементи часто стають частиною внутрішнього образу майбутнього чоловіка.

Паралельно з традиційними моделями у свідомості молоді формується модерний сценарій, що відображає зміни у гендерних нормах, рівні психологічної грамотності суспільства та загальному зрушенні в бік партнерського бачення стосунків. У сучасному підході чоловік розглядається не як строгий лідер, а як рівноправний партнер, здатний до діалогу, емоційної взаємності та спільного розв'язання проблем. Як вказує З. Кравченко, молодь дедалі частіше орієнтується на модель взаємної підтримки та відповідальності, де обидва партнери беруть участь у прийнятті рішень і розв'язанні сімейних питань [20].

Цей сучасний сценарій формує зовсім інший набір очікувань у дівчат таких як

- здатність говорити про почуття без страху виглядати «слабкою»,
- емоційна відкритість,
- уважність до переживань партнерки,
- уміння рефлексувати й визнавати помилки,
- готовність домовлятися.

Для дівчат старшого юнацького віку така модель виглядає не просто привабливішою, вона здається більш чесною та психологічно здоровою. Сучасне

освітнє середовище, популярна психологія, соцмережі, де обговорюється емоційна грамотність, і загальна тенденція молодіжних культур до відкритого вираження почуттів підсилюють запит на партнера, який не боїться бути живою, емоційною людиною. Це створює очікування, що чоловік має бути не лише сильним чи відповідальним, а й уважним, делікатним і здатним підтримати там, де потрібно. У результаті дівчина формує образ майбутнього чоловіка як того, хто не лише забезпечує стабільність, а й залишається включеним у стосунках на рівні почуттів.

Міжпоколінна передача родинних моделей є одним із ключових механізмів формування образу майбутнього чоловіка у дівчат старшого юнацького віку. Цей процес виявляється не стільки у свідомому прийнятті цінностей і норм, скільки у глибинному емоційному засвоєнні моделей поведінки, які дитина спостерігає впродовж усього життя в батьківській сім'ї. О. Гуменюк наголошує, що сімейні ролі, стиль взаємодії між батьками, способи розподілу відповідальності та характер емоційної підтримки формують у дітей внутрішні схеми того, якими мають бути чоловік і жінка у стосунках, а також які форми поведінки є нормативними, прийнятними чи очікуваними [5]. Саме тому образ майбутнього партнера значною мірою відтворює ті моделі, що функціонували в родині, незалежно від того, чи прагне дівчина повторити їх у власному житті, чи, навпаки, бажає уникнути.

У межах міжпоколінної передачі особливу роль відіграє щоденна взаємодія між батьками, яка стає основою для формування уявлень про те, як поводиться чоловік у близьких стосунках. Якщо батько був домінантним, емоційно стриманим або дистанційованим, то така поведінка часто інтегрується у внутрішній образ «справжнього чоловіка», навіть якщо дівчина у дорослому віці декларує бажання партнерських, рівноправних стосунків. У таких випадках домінування батька сприймається не як особливість конкретної особи, а як усталена чоловіча норма. Якщо ж батько був теплим, відкритим до діалогу, відповідальним і включеним у сімейні процеси, то саме ці риси формують позитивні очікування і стають базою для вибору партнера [5].

Не менш значущою є міжпоколінна передача жіночої ролі через модель поведінки матері - мати виступає першою моделлю для формування уявлень про жіночу участь у стосунках: як жінка має поводитися з чоловіком, як вона реагує на конфлікти, яким чином проявляє емоції та чи відстоює власні межі [8]. Якщо мати була поступливою, схильною до самопожертви, знецінювала власні потреби або жила в режимі надмірної відповідальності, то дівчина може несвідомо відтворювати цю модель, незважаючи на бажання будувати сучасні рівноправні взаємини. Водночас сильна, автономна, емоційно зріла модель матері стає прототипом здорового партнерства, що включає рівність, взаємність і здатність до партнерської комунікації.

Одним із найбільш цікавих і водночас складних аспектів міжпоколінної передачі є те, що цей процес відбувається незалежно від раціонального рівня переконань людини. Дівчина може свідомо прагнути новітніх моделей взаємин, як партнерства, емоційної відкритості, розподілу відповідальності ,але при цьому у реальних міжособистісних зв’язках «впізнавати» і вибирати лише тих чоловіків, що відповідають моделі батька, навіть якщо вона вважала його поведінку небажаною. Емоційні патерни, засвоєні в дитинстві, визначають відчуття безпеки та передбачуваності, а тому багато молодих жінок тяжіють до знайомого, навіть якщо це знайоме є деструктивним або обмежувальним. З огляду на це Кравченко зазначає, що суперечність між задекларованими цінностями та реальними емоційними реакціями є типовою для молоді, яка опиняється між традиційними сімейними моделями та модерними соціокультурними впливами [8].

Сила міжпоколінної передачі полягає в тому, що вона формує не окремі уявлення, а цілісну систему: очікування від чоловіка, уявлення про норми поведінки у стосунках, прийнятність різних форм взаємодії, толерантність до контролю чи, навпаки, до емоційної відкритості. Дівчина може несвідомо відтворювати навіть ті моделі, які їй не подобалися, оскільки саме вони стали емоційним досвідом першої близькості та визначили, що означає «бути чоловіком» у найширшому сенсі. У цьому контексті міжпоколінна передача

відіграє роль «емоційного шаблону», який важко змінити, оскільки він укорінений у ранніх переживаннях.

Важливим є те, що міжпоколінна передача не є односторонньою чи фатальною. За Гуменюк, вона може виконувати як ризикову, так і ресурсну функцію [5]. Якщо у сім'ї панували підтримка, взаємоповага та здорова комунікація, то ці моделі стають потужним ресурсом для формування зрілих стосунків у майбутньому. Дівчина, яка бачила приклад партнерства, менш схильна толерувати деструктивну чи нерівну поведінку і здатна будувати взаємини, ґрунтовані на повазі й автономії. Натомість негативні моделі ,як авторитарність, емоційна холодність, непослідовність чи насильство можуть створювати підгрунтя для вибору аналогічних партнерів, якщо ці схеми не будуть усвідомлені та опрацьовані.

У сучасному українському контексті міжпоколінна передача родинних моделей взаємодіє із соціокультурними змінами, що створює особливо складний фон для формування образу майбутнього чоловіка. Дівчата старшого юнацького віку одночасно перебувають під впливом традиційних уявлень про чоловічу роль, що транслюються через сім'ю, і модерних моделей партнерства, що активно поширюються через освітнє середовище та медіа-простір. Через це у молоді часто виникає суперечність між бажанням сучасних стосунків та емоційним тяжінням до звичних, але обмежених моделей, засвоєних у дитинстві. Кравченко зауважує, що саме ця суперечність стає джерелом внутрішніх конфліктів, які визначають коливання у виборі партнерів та характер побудови перших романтичних досвідів [8].

Таким чином, міжпоколінна передача родинних моделей виступає не просто фактором, що впливає на формування образу майбутнього чоловіка, а глибинним психологічним механізмом, який визначає, які риси чоловіка дівчина вважає прийнятними, а які небажаними; що вона очікує від партнера в емоційному й поведінковому плані; і які моделі взаємодії вона схильна підтримувати у власних стосунках. Дослідження Гуменюк і Кравченко переконливо демонструють, що цей механізм є центральним компонентом

формування уявлень дівчат про майбутнього чоловіка і має бути врахований у сучасних психологічних моделях дослідження юнацької романтичної сфери [5; 8].

Освіченість, постійний доступ до сучасної інформації та взаємодія з цифровим середовищем формують важливий пласт психологічних чинників, які впливають на те, як дівчата старшого юнацького віку вибудовують уявлення про майбутнього партнера. За спостереженнями З. Кравченко, молоде покоління характеризується рефлексивністю, гнучким мисленням і значно більшою орієнтацією на емоційні аспекти взаємодії, ніж попередні покоління [8]. Цей тип мислення не є лише соціокультурним здобутком — він стає психологічною структурою, яка визначає, що саме дівчина вважає «нормою» або «допустимим» у стосунках, а що – неприпустимим.

Сучасний медіапростір має вагомий психологічний вплив, оскільки формує когнітивні схеми, емоційні реакції та спосіб інтерпретації міжособистісних ситуацій. Дослідження Худолія (2022) серед української молоді продемонструвало, що соціальні мережі виконують не просто інформаційну, а навчальну та ідентифікаційну функцію: студенти 17–19 років використовують Instagram, YouTube і Telegram як джерело моделей поведінки, комунікації та емоційної взаємодії [48]. Це означає, що молоді жінки отримують альтернативу сімейним сценаріям — часто вперше бачать приклади партнерства, емоційної відкритості або взаємної підтримки, які не були доступні у їхньому безпосередньому життєвому досвіді.

У психологічному вимірі ці медійні моделі виконують компенсаторну функцію. Якщо в родині були присутні холодність, авторитарність або емоційна відстороненість, то дівчина черпає у медіа уявлення про інший тип взаємодії: діалог, повагу до кордонів, можливість висловлювати потреби, конструктивне вирішення конфліктів. Це змінює її емоційну норму й формує нове внутрішнє переконання щодо того, яким має бути партнер і яким не має. Тобто вплив медіа не обмежується інформацією – вони змінюють **емоційні матриці**, що лежать в основі вибору майбутнього чоловіка.

Психологічний вплив соціальних мереж має і тіньову сторону. За даними дослідження Кліманської та співавторів (2023), значний відсоток українських підлітків та молоді проводить у мережі понад три години на день, що корелює з підвищеною тривожністю, схильністю до порівнянь і нестабільною самооцінкою [49]. Для дівчат старшого юнацького віку це означає, що поряд із реалістичними моделями вони отримують величезну кількість ідеалізованих, відібраних або емоційно гіперболізованих зразків стосунків. Це може сприяти формуванню завищених, суперечливих або недосяжних очікувань щодо партнера психологічно складних для інтеграції у реальне життя.

Водночас медіа створюють можливість для більш глибокої рефлексії. Завдяки психологічним блогам, освітнім проєктам та популяризаторам науки молоді жінки вчаться розуміти власні емоційні потреби, аналізувати поведінку інших та усвідомлювати, як формувався їхній власний сценарій стосунків. Це сприяє розвитку внутрішньої здатності до психологічної саморегуляції та формує запит на більш зрілі, рівноправні взаємини. У результаті образ майбутнього чоловіка стає не просто емоційною фантазією, а когнітивно-емоційною конструкцією, що включає очікування емпатії, відповідальності, емоційної стабільності та партнерської позиції.

Таким чином, освіченість, медіа та психологічні практики виступають активними психологічними чинниками, які трансформують базові емоційні схеми, переосмислюють сімейні моделі та формують у дівчини нове уявлення про те, яким має бути чоловік у стосунках. Їхній вплив проявляється не лише у сфері знань, але, головне, у внутрішній психологічній перебудові у зміні норм, очікувань і критеріїв, які стають фундаментом образу майбутнього партнера.

1.3 Вплив образу батька та гендерних стереотипів на зміст уявлень про майбутнього чоловіка

У психології образ батька розглядається не лише як реальна фігура, але як психічний конструкт - внутрішня репрезентація чоловічої ролі, емоційної доступності, влади, турботи та відповідальності [37]. Він формується на основі

досвіду взаємодії з батьком у дитинстві, спостереження за його стосунками з матір'ю, а також через опосередковані джерела: слова дорослих, соціальні очікування, культурні сценарії маскулінності. Відповідно, навіть за умов фізичної відсутності батька (розлучення, смерть, емоційна дистанція), образ не зникає - він вибудовується через фантазії, порівняння і домисли дитини [28].

Психоаналітичні концепції трактують фігуру батька як **першу** зустріч із чоловічим світом (Фрейд, 1923). Саме тому досвід взаємодії з батьком стає матрицею, через яку дівчина надалі сприймає чоловіків, оцінює їхні наміри, здатність забезпечити безпеку й емоційну підтримку [32]. Юнг наголошував, що внутрішній образ батька формує ядро анімуса – чоловічого архетипу в структурі жіночої психіки, який впливає на вибір партнера, сексуальний інтерес і романтичні фантазії [37]. Таким чином, образ майбутнього чоловіка нерідко є не раціональним вибором, а проекцією архетипу, сформованого на батьківському досвіді**.** Образ батька як психологічна структура формується не лише на основі безпосередньої поведінки чоловіка у сім'ї, але й через емоційні інтерпретації дитини, її суб'єктивні переживання та узагальнення досвіду взаємодії з чоловічою фігурою [15;22]. Для дівчини батько стає першим значущим чоловіком, через якого вона пізнає межі близькості, підтримки, влади та відповідальності. Саме тому внутрішня репрезентація батька надалі виконує функцію психологічного шаблону, з яким співвідносяться образи потенційних партнерів.

Батько виконує дві ключові психологічні функції у становленні жіночих уявлень про стосунки:

1. Нормативно-модельну - задає еталон маскулінності (який чоловік «правильний»).

2. Афективно-безпечну - формує базове переживання: з чоловіком безпечно чи небезпечно бути у близькості.

Дослідники зазначають, що ключовими параметрами образу батька є рівень емоційної доступності, ступінь залученості у життя дитини, характер контролю та спосіб реалізації батьківського авторитету [11; 22]. У випадках,

коли батько демонструє підтримувальну, стабільну та передбачувану поведінку, у дівчини формується базове уявлення про чоловіка як джерело безпеки та надійності. Такий образ надалі транслюється у запит на партнерські стосунки, що ґрунтуються на довірі, рівноправності та емоційній відкритості. Жінка може обирати партнера, схожого на батька не тому, що це найкращий варіант, а тому, що він знайомий і передбачуваний. Це явище підтверджують емпіричні дані: дочок емоційно дистанційованих батьків частіше приваблюють чоловіки з низькою емоційною включеністю [8].

Для дівчат, чиї батьки були гіперконтролюючими, типовим стає вибір авторитарного партнера; якщо ж батько був м'яким і підтримувальним – формується запит на партнерів з високою емпатією та рівноправністю. Натомість емоційна дистанційованість батька або його фізична відсутність не усувають впливу батьківської фігури, а, навпаки, ускладнюють процес формування цілісного образу чоловіка. У таких умовах внутрішній образ батька часто набуває фрагментарного або ідеалізованого характеру, що може зумовлювати підвищену чутливість до відторгнення, страх близькості або схильність до вибору емоційно недоступних партнерів [16;28]. Дівчина в подальшому може несвідомо відтворювати знайомий сценарій взаємодії, навіть якщо він є психологічно дискомфортним.

Особливу роль у формуванні образу майбутнього чоловіка відіграє характер батьківського контролю. Гіперконтроль та авторитарність батька асоціюються з формуванням уявлень про чоловіка як домінантну, владну фігуру, що приймає рішення та обмежує автономію партнера [19; 22]. У таких випадках у дівчат може закріплюватися уявлення про нерівноправний характер шлюбних стосунків або, навпаки, формуватися внутрішній протест проти чоловічої влади, що також впливає на вибір партнера. Водночас досвід підтримувального батьківства, який поєднує чіткі межі з повагою до автономії дитини, сприяє формуванню більш гнучкого та реалістичного образу чоловіка. Такий образ включає не лише соціальну відповідальність, але й здатність до діалогу, емпатії та спільного прийняття рішень [17; 21]. Саме ці характеристики згодом стають

центральними у структурі уявлень про бажаного партнера та майбутній шлюб. Важливо підкреслити, що у старшому юнацькому віці образ батька зазнає процесу вторинної інтерпретації. Дівчина починає переосмислювати дитячий досвід, співвідносити його з власними цінностями та соціальними уявленнями про партнерство. Однак навіть за умов критичного ставлення до батьківської фігури її психологічний вплив зберігається, визначаючи глибинні очікування від чоловіка як партнера [10; 16; 28].

Таким чином, образ батька виступає одним із базових психологічних чинників формування уявлень про майбутнього чоловіка. Він не лише задає первинний зразок чоловічої ролі, але й визначає емоційний тонус очікуваних партнерських стосунків, критерії вибору партнера та рівень психологічної готовності до близькості.

З метою узагальнення та систематизації впливу образу батька на формування уявлень про майбутнього чоловіка доцільно виокремити основні психологічні функції цієї фігури, що подано у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Психологічні функції образу батька у формуванні уявлень про майбутнього чоловіка

Психологічна функція образу батька	Зміст функції	Вплив на уявлення про майбутнього чоловік
Нормативно-модельна	Образ батька виступає первинним зразком чоловічої ролі, на основі якого формуються уявлення про «нормального» або соціально схваленого чоло	Закріплює очікування щодо відповідальності, лідерства, ролі чоловіка у сім’ї, стилю поведінки у партнерстві
Афективно-безпечна	Формує базове відчуття безпеки або небезпеки у взаємодії з чоловічою фігурою, визначає	Впливає на рівень довіри до чоловіків, готовність до емоційної близькості або схильність до дистанціювання

	емоційний фон близьких стосунків	
Ідентифікаційна	Сприяє формуванню уявлень про міжстатеві ролі через ідентифікацію з батьківською моделлю сімейних стосунків	Зумовлює перенесення знайомих сценаріїв взаємодії у майбутні романтичні та шлюбні стосунки
Регулятивна	Визначає внутрішні норми та межі допустимої поведінки чоловіка у стосунках	Формує очікування щодо розподілу відповідальності, влади, автономії та контролю у шлюбі
Прогностична	Дозволяє дівчині прогнозувати поведінку чоловіка на основі попереднього досвіду взаємодії з батьком	Впливає на вибір партнера як «знайомого» та передбачуваного, навіть за наявності дисфункційних моделе

Поряд із сімейним досвідом, суттєву роль у формуванні уявлень про майбутнього чоловіка відіграють гендерні стереотипи, які засвоюються дівчиною в процесі соціалізації. Гендерні уявлення відображають соціально закріплені очікування щодо «чоловічих» і «жіночих» ролей, моделей поведінки, сфер відповідальності та емоційної виразності [3]. Вони функціонують як своєрідний когнітивний фільтр, через який молода жінка інтерпретує поведінку чоловіків і формує критерії прийнятності майбутнього партнера. Дослідження українських науковців засвідчують, що традиційні гендерні установки часто поєднують образ чоловіка з домінуванням, матеріальним забезпеченням, емоційною стриманістю та владною позицією у сім’ї [5; 9]. Натомість егалітарні уявлення акцентують увагу на партнерстві, емоційній залученості, взаємній підтримці та спільному прийнятті рішень [4]. Саме співвідношення цих установок визначає зміст очікувань дівчини щодо майбутнього шлюбу .Образ батька не існує ізольовано

від ширшого соціального контексту, а постійно взаємодіє з гендерними нормами, транслюваними культурою, медіа та освітнім середовищем. Якщо особистий досвід взаємодії з батьком узгоджується з домінуючими гендерними сценаріями, відбувається їх взаємне підсилення. У такому разі уявлення про «нормального» чоловіка набувають жорсткої, часто некритичної структури [3]. У ситуаціях, коли батьківський досвід суперечить соціальним очікуванням (наприклад, емоційно теплий батько в культурі, що заохочує емоційну стриманість чоловіків), у дівчини формується внутрішній конфлікт між власним досвідом і соціальними нормами. Це може зумовлювати амбівалентні або суперечливі уявлення про майбутнього партнера, що проявляється у коливанні між потребою в близькості та страхом залежності [32].

У старшому юнацькому віці гендерні стереотипи набувають особливої значущості, оскільки саме в цей період відбувається активне узгодження власної ідентичності з соціальними нормами та очікуваннями щодо чоловічих і жіночих ролей [3;33]. Дівчина не лише формує уявлення про себе як про жінку, але й вибудовує образ «нормативного» чоловіка потенційного партнера, з яким можливе створення сім’ї. Цей образ значною мірою спирається на культурні сценарії маскулінності, що включають уявлення про відповідальність, соціальну успішність, емоційну стриманість або домінантність чоловіка [20; 47].Гендерні стереотипи виконують регулятивну функцію у процесі вибору партнера, визначаючи, які риси вважаються бажаними, а які є неприйнятними. Як показують дослідження, у старшому юнацькому віці дівчата частіше орієнтуються не лише на особистісні якості чоловіка, а й на його відповідність соціально схваленій моделі маскулінності [3;39]. Водночас сучасні трансформаційні процеси в українському суспільстві сприяють поступовому перегляду традиційних гендерних ролей. Це зумовлює появу більш гнучких уявлень про чоловічу роль у сім’ї, де поряд із відповідальністю та надійністю цінуються емоційна доступність, готовність до партнерства та залученість у сімейне життя [5;48]. Гендерні стереотипи виконують низку важливих психологічних функцій у процесі формування уявлень про майбутнього чоловіка.

Насамперед вони мають когнітивно-орієнтаційну функцію, спрощуючи процес соціального пізнання та допомагаючи особистості структурувати уявлення про міжстатеві відносини. Через засвоєні стереотипи дівчина отримує умовні «маркери» того, яким має бути чоловік як партнер: відповідальним, сильним, здатним до забезпечення сім'ї або, навпаки, емоційно стриманим і домінантним [20;39]. Такі уявлення дозволяють швидко оцінювати потенційного партнера, однак водночас обмежують індивідуальне бачення його особистісної унікальності. Важливою є також нормативно-регулятивна функція гендерних стереотипів, яка полягає у встановленні соціально схвалених меж поведінки чоловіка і жінки в контексті романтичних та шлюбних стосунків. У межах цієї функції стереотипи визначають не лише бажані риси партнера, але й очікувані моделі взаємодії у сім'ї є розподіл ролей, відповідальності, емоційних та побутових функцій [3;47]. Для дівчат старшого юнацького віку це часто означає орієнтацію на «правильний» з погляду соціуму образ чоловіка, навіть якщо власні емоційні потреби або життєві цінності з ним не повністю узгоджуються. Окрім цього, гендерні стереотипи виконують ціннісно-смислову функцію, оскільки через них транслюються уявлення про життєві пріоритети, статус, успішність та значущість шлюбних стосунків. Дослідники зазначають, що уявлення про майбутнього чоловіка нерідко поєднують особистісні якості з соціальними атрибутами успіху , професійною реалізацією, матеріальною стабільністю, соціальним визнанням [30;35]. У цьому контексті образ партнера стає не лише образом близької людини, а й символом життєвого сценарію, який дівчина вважає бажаним або соціально виправданим. Не менш значущою є захисна функція гендерних стереотипів, яка проявляється у зниженні тривоги, пов'язаної з невизначеністю майбутніх стосунків. Стереотипні уявлення створюють ілюзію передбачуваності партнерських відносин, формуючи відчуття психологічної визначеності щодо того, «яким має бути чоловік» і «як повинні будуватися стосунки» [26;47]. Проте надмірна опора на стереотипи може ускладнювати адаптацію до реальних міжособистісних відносин, які рідко повністю відповідають ідеалізованим моделям. У сучасних умовах соціальних

трансформацій гендерні стереотипи також набувають амбівалентного характеру. З одного боку, вони продовжують виконувати стабілізуючу функцію, зберігаючи традиційні уявлення про чоловічу роль у сім'ї. З іншого - під впливом змін у соціально-економічній та культурній сферах відбувається їх перегляд, що сприяє формуванню більш гнучких і партнерсько орієнтованих уявлень про майбутнього чоловіка [5;9;21]. У результаті у свідомості дівчат старшого юнацького віку можуть співіснувати суперечливі очікування, що поєднують елементи традиційної та егалітарної моделей шлюбних стосунків.

Таким чином, гендерні стереотипи не лише відображають соціальні норми, але й активно беруть участь у конструюванні образу майбутнього чоловіка, визначаючи зміст очікувань, критерії вибору партнера та уявлення про шлюбну взаємодію. Їхній вплив тісно переплітається з образом батька та індивідуальним досвідом близьких стосунків, що зумовлює складний і багаторівневий характер формування партнерських уявлень у старшому юнацькому віці [15; 22; 24]. Для систематизації ролі гендерних стереотипів у формування уявлень про майбутнього чоловіка доцільно виокремити їх основні психологічні функції, що подано у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Психологічні функції гендерних стереотипів у формуванні уявлень про майбутнього чоловіка

Функція гендерних стереотипів	**Зміст функції**	**Вплив на уявлення про майбутнього чоловіка**
Когнітивно-орієнта	Гендерні стереотипи спрощують соціальне пізнання, надаючи готові схеми для розуміння чоловічої та жіночої ролі	Формують узагальнений образ «типового» або «нормативного» чоловіка, на основі якого оцінюється потенційний партнер
Нормативно-регулятивна	Закріплюють соціально схвалені норми поведінки чоловіка у шлюбі та романтичних стосунках	Визначають очікування щодо розподілу ролей, відповідальності, лідерства, емоційної стриманості або домінування чоловіка

Ціннісно-смислова	Транслюють уявлення про життєві пріоритети, успішність, статус та значущість шлюбних відносин	Поєднують образ партнера з соціальними цінностями (кар'єра, матеріальна стабільність, престиж), формуючи ідеал майбутнього чоловіка
Захисна	Знижують тривожність, пов'язану з невизначеністю майбутніх стосунків, створюючи ілюзію передбачуваності	Підтримують відчуття психологічної визначеності щодо ролей у шлюбі, але можуть обмежувати гнучкість у реальних взаєминах
Захисна	Сприяють засвоєнню культурних сценаріїв маскулінності через сім'ю, освіту, медіа та соціальне оточення	Формують очікування щодо поведінки чоловіка відповідно до традиційної або егалітарної моделі партнерства
Захисна	Фіксують жорсткі уявлення про «правильну» чоловічу роль, знижуючи чутливість до індивідуальних відмінностей	Можуть призводити до розчарувань у реальних стосунках через невідповідність партнера стереотипному образу

РОЗДІЛ 2
ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ УЯВЛЕНЬ ПРО МАЙБУТНЬОГО ЧОЛОВІКА У ДІВЧАТ СТАРШОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

2.1 Методологія дослідження вибірка, методи, інструменти

Процедура емпіричного дослідження включала кілька послідовних етапів:

1. Підбір психодіагностичних методик відповідно до завдань роботи;
2. Організацію та проведення опитування за обраними інструментами;
3. Обробку та інтерпретацію отриманих даних.

Методологія дослідження була побудована таким чином, щоб забезпечити цілісне вивчення взаємозв'язку між образом батька**,** типом романтичної прив'язаності**,** гендерно-рольовими установками та уявленнями про майбутнього чоловіка у дівчат старшого юнацького віку. Це дозволило не лише описати окремі змінні, але й проаналізувати, як ранній досвід взаємодії з батьком і засвоєні гендерні сценарії позначаються на змісті партнерських очікувань.

Дослідження проводилося на базі Тернопільського фахового коледжу харчових технологій та торгівлі у продовж **2024–2025** навчального року**.** Формування вибірки здійснювалося за принципом цілеспрямованого відбору, виходячи з вікових меж старшого юнацького віку та актуальності для цієї групи питань майбутнього партнерства та шлюбних перспектив.

У дослідженні взяли участь **65 дівчат** віком від **17 до 19 років**. Така вибірка є однорідною за статтю та віком, що дозволяє зосередитись на специфіці жіночих уявлень про майбутнього чоловіка саме в період старшої юності.

Критерії включення у вибірку:

- жіноча стать;
- вік 17–19 років (старший юнацький період);
- відсутність зареєстрованого шлюбу;
- навчання у закладі фахової передвищої освіти;
- добровільна згода на участь.

Критерії не включення:

- наявність офіційного шлюбу чи тривалого співжиття з партнером;
- вагітність або наявність власних дітей (як чинник іншого життєвого та партнерського досвіду);
- відмова від участі або неповне заповнення опитувальників.

Формування вибірки було обґрунтовано завданнями дослідження: саме в цьому віці дівчата активно формують своє бачення майбутнього сімейного життя, осмислюють роль чоловіка в шлюбі та вибудовують внутрішній образ бажаного партнера.

З метою комплексного аналізу чинників формування уявлень про майбутнього чоловіка у дослідженні було використано чотири стандартизовані психодіагностичні інструменти: 1) Опитувальник батьківсько-дитячих стосунків «Parental Bonding Instrument» (PBI) Автори: G. Parker, H. Tupling, L.B. Brown (1979)) (Додаток А).

Методика призначена для оцінювання емоційного стилю батьківського ставлення. У даному дослідженні опрацьовувався образ батька. Опитувальник містить 25 тверджень, що оцінюються за чотирибальною шкалою (від «дуже схоже» до «зовсім не схоже»). В основі інтерпретації лежать дві ключові шкали: Care (Тепло/Піклування) – відображає рівень емоційної підтримки, прийняття, близькості, турботи та залученості батька у життя дитини. Високі значення свідчать про теплі, підтримувальні стосунки; низькі – про емоційну холодність і дистанційованість.

Overprotection/Control(Контроль/Гіперопіка**)** – характеризує міру обмеження автономії, контролю, нагляду, схильність до домінування над дитиною. Високі показники вказують на гіперопіку чи авторитарність, низькі – на надання більшої самостійності.

Комбінація цих шкал дає змогу виокремити типові стилі батьківського ставлення (тепло при низькому контролі, авторитарна модель, гіперопіка, емоційна відстороненість). У контексті даного дослідження PBI використано для реконструкції внутрішнього образу батька як першої значущої чоловічої фігури,

що надалі впливає на уявлення дівчини про роль чоловіка у шлюбі та її очікування від майбутнього партнера.

2) Шкала досвіду близьких стосунків «Experiences in Close Relationships» **(ECR)** Автори: K. Brennan, C. Clark, P. Shaver (1998) (Додаток Б)

Дана методика ґрунтується на теорії прив'язаності та дозволяє оцінити **стиль** романтичної прив'язаності у дорослому віці. Опитувальник складається з тверджень, які оцінюються за багатобальною шкалою і відображають два базові виміри:

- Тривожність прив'язаності – схильність до страху відкидання, надмірної потреби в емоційному підтвердженні значущості, переживання покинутості.
- Уникання прив'язаності – тенденція дистанціюватися від емоційної близькості, труднощі у відкритості, орієнтація на автономію, дискомфорт при надмірному зближенні.

На основі поєднання показників за цими двома вимірами виділяють чотири стилі прив'язаності: **безпечний**, **тривожний**, **уникаючий**, **дезорганізований (амбівалентний)**.

У межах дослідження ECR розглядається як методика, що фіксує емоційний спосіб побудови близьких стосунків, сформований під впливом раннього досвіду (зокрема, у взаємодії з батьком) і такий, що безпосередньо позначається на тому, як дівчина уявляє майбутнього чоловіка: як надійного партнера, як потенційне джерело загрози втрати, як фігуру, від якої краще тримати дистанцію тощо.

3) Шкала гендерних рольових переконань «Gender Role Beliefs Scale» (GRBS). Автори: P. Kerr, R. Holden (1996) (Додаток В). GRBS є опитувальником, що **вимірює** ставлення до гендерних ролей у сім'ї та суспільстві. Шкала містить 20 тверджень, які стосуються:

- розподілу сімейних обов'язків між чоловіком і жінкою;
- економічної ролі обох партнерів;
- лідерства і прийняття рішень у шлюбі;
- очікувань щодо емоційної та комунікативної ролі чоловіка і жінки.

Відповіді подаються за 7-бальною шкалою від «цілком погоджуюсь» до «цілком не погоджуюсь». Частина тверджень є зворотно сформульованими й підлягає реверсивному кодуванню. Після перерахунку формується інтегральний показник у діапазоні від 20 до 140 балів, де **нижчі значення** свідчать про підтримку **традиційних** гендерних ролей, а вищі – про більш егалітарні, партнерські погляди.

У цьому дослідженні GRBS використовується для виявлення того, в якій мірі дівчата орієнтуються на традиційну модель «чоловік-годувальник, жінка-доглядальниця» чи на сучасну модель рівноправного партнерства**.** Це дозволяє інтерпретувати, наскільки соціокультурні установки визначають зміст уявлень про майбутнього чоловіка: як про домінантну фігуру, відповідальну за прийняття рішень, чи як про емоційно залученого, рівноправного партнера.

4) Шкала романтичних ідеалів «Romantic Ideals Scale». Автори: G.J.O. Fletcher, J. Simpson, L. Thomas, L. Giles (1999)) (Додаток Г)

Ця методика призначена для вивчення структури уявлень про ідеального партнера**.** Опитувальник містить перелік характеристик, які респондентки оцінюють за семибальною шкалою від «несуттєво» до «конче важливо». Показники об’єднуються у кілька змістових блоків, серед яких:

- Warmth–Trustworthiness (теплота, довіра, доброта, підтримка, вірність);
- Status–Resources (відповідальність, амбіційність, матеріальна забезпеченість, соціальний статус);
- Attractiveness–Vitality (зовнішня привабливість, енергійність, життєва активність);
- Responsibility/Reliability (надійність, послідовність, здатність брати на себе зобов’язання);
- Emotional Openness (здатність до емоційної відкритості, рефлексії, діалогу).

У рамках дослідження ця шкала є основним інструментом для реконструкції образу майбутнього чоловіка як когнітивно-емоційного конструкту**:** дозволяє з’ясувати, які якості дівчата вважають пріоритетними, а які

– другорядними, і як це пов’язано з образом батька, стилем прив’язаності та гендерними установками.

Дослідження проводилося у форматі групового опитування в аудиторіях навчального закладу. Середня тривалість проходження всього комплексу методик становила приблизно 45–60 хвилин.

Процедура включала три основні етапи:

Організаційно-підготовчий. На цьому етапі було:

- узгоджено проведення дослідження з адміністрацією коледжу;
- визначено групи респонденток за віком і навчальними групами;
- підготовлено друковані бланки опитувальників та інструкції;
- проведено інформування студенток про мету дослідження, а також роз’яснення умов добровільності, анонімності та конфіденційності;
- отримано усну та письмову інформовану згоду на участь.

Опитування проводилося в умовах звичайного навчального процесу, в позаакадемічний час, щоб мінімізувати вплив втоми чи екзаменаційного стресу. Для всіх груп застосовувалася однакова послідовність методик.

Перед кожною методикою зачитувалася коротка інструкція. У випадку запитань від респонденток експериментатор надавав технічні роз’яснення (як заповнювати шкалу), уникаючи змістових коментарів, що могли б спричинити зміщення відповідей. Після завершення опитування бланки збиралися, кодувалися та готувалися до внесення в електронну базу.

Обробка та інтерпретація результатів

На заключному етапі проводилася:

- первинна квантифікація результатів (підрахунок балів за ключовими шкалами кожної методики);
- формування індивідуальних і групових профілів;
- описова статистика (середні значення, частоти, варіативність);
- подальша інтерпретація отриманих показників у зв’язку з теоретичними положеннями, викладеними в першому розділі роботи.

Дослідження проводилося з дотриманням етичних принципів психологічної науки:

- добровільність участі;
- інформована згода;
- право на відмову на будь-якому етапі;
- анонімність та конфіденційність даних;
- використання результатів виключно в наукових цілях.

Разом із тим методологія має певні обмеження:

- вибірка є локальною та однорідною за статтю і віком, що ускладнює поширення результатів на інші групи;
- усі інструменти ґрунтуються на самооцінці, що зумовлює ризик соціально бажаних відповідей;
- дослідження фіксує уявлення та установки у певний момент часу й не враховує їх динаміку.

Попри це, обраний дизайн дозволяє достатньо надійно окреслити психологічні чинники формування образу майбутнього чоловіка у дівчат старшого юнацького віку та створює підґрунтя для подальшого поглибленого аналізу в підрозділі

2.2 Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження

Мета емпіричного аналізу полягала у визначенні психологічних особливостей образу батька та романтичних уявлень дівчат старшого юнацького віку, а також у виявленні тенденцій, що характеризують пріоритетні риси майбутнього партнера. Аналіз результатів проводили поетапно: спочатку здійснювали узагальнення даних за кожною методикою окремо, після чого здійснили порівняння показників між групами респонденток залежно від особливостей батьківської взаємодії та стилю романтичної прив’язаності. Такий підхід дозволив сформувати комплексне уявлення про психологічні механізми формування очікувань щодо образу майбутнього чоловіка.

Результати за методикою Parental Bonding Instrument (PBI)

Отримані показники засвідчили, що образ батька у вибірці дівчат 17–19 років не є однорідним та варіює за рівнем турботи й контролю. За інтегральними шкалами встановлено такі тенденції:

- високий рівень турботи при середньому контролі – у 48% респонденток;
- помірний догляд і високий контроль/авторитарність – у 28%;
- низька емоційна підтримка при дистанційованому стилі взаємодії – у 17%;
- гіперопіка та надмірний контроль – у 7%.

Таблиця 2.

Показники результатів за методикою PBI

Тип батьківської взаємодії (за результатами PBI)	**Опис стилю**	**N (кількість осіб)**	% вибірки
Високий рівень турботи/ помірний контроль	Тепло, підтримка, прийняття, демократичний стиль взаємодії	31	48%
Помірна турбота/ високий контроль	Вимогливість, дисципліна, авторитарні норми	18	28%
Низький рівень емоційної підтримки/ емоційна дистанція	Стриманість, обмежений емоційний контакт	11	17%
Гіперопіка (надмірний контроль)	Контроль автономії, обмеження самостійності	5	7%

Аналіз емпіричних показників, отриманих за методикою PBI, засвідчив наявність виражених відмінностей у досвіді взаємодії респонденток із батьком, що безпосередньо відображається на формуванні образу чоловіка та подальших партнерських орієнтаціях. Найчисельніша група становить **48% опитаних (n=31)**, які охарактеризували батьківську фігуру як емоційно теплу, підтримувальну, зі збереженням автономії. Подібний тип взаємодії у психологічній літературі розглядається як фактор, що сприяє засвоєнню моделей

довірливої взаємодії та формуванню **безпечної репрезентації чоловічої ролі**, що надалі пов'язується зі зрілими шлюбними очікуваннями й орієнтацією на взаємність.

Друга за чисельністю група – **28% (n=18)** демонструє поєднання помірної турботи з підвищеним контролем. Отримані дані можуть вказувати на засвоєння уявлень про чоловіка як про фігуру, що виконує регуляторно-керівну функцію, приймає рішення та несе відповідальність за сімейний добробут. Для цієї категорії можлива тенденція до **пошуку партнера з лідерською позицією**, схильністю до організації й домінування у побутових чи соціальних сферах.

Група із **17% учасниць (n=11)** продемонструвала низький рівень батьківської теплоти та емоційної підтримки, що в науковому дискурсі розглядається як предиктор формування недовіри до близьких стосунків, підвищеної емоційної обережності або, навпаки, гіперкомпенсаційних очікувань щодо партнера. Для цих дівчат потенційно характерною є **тенденція до амбівалентних або уникальних моделей вибору**, де потреба у близькості поєднується зі страхом емоційної вразливості.

Найменшу частку вибірки склали **7% респонденток (n=5)** з досвідом гіперопіки, що проявляється у надмірному контролі та обмеженні автономності. Такий патерн може формувати уявлення про партнера як про джерело стабільності та захисту, але водночас зумовлювати **залежний стиль взаємодії** та очікування постійної включеності чоловіка у вирішення особистих чи побутових питань.

Наступним кроком було визначити типи прив'язаності у респондетнок за допомогою діагностики стилів романтичної прив'язаності за методикою Experiences in Close Relationships *(ECR,* Brennan, Clark & Shaver)

У межах методики було проаналізовано індивідуальні показники тривожності та уникання у сфері романтичних взаємин, що дозволило визначити провідні стилі прив'язаності у респонденток. Обробку результатів здійснювали згідно з теоретичною моделлю, яка виділяє чотири типи прив'язаності дорослої

особистості: безпечний, тривожний, уникаючий та дезорганізований**.** Розподіл отриманих результатів відображено на діаграмі (рис. 2.1).

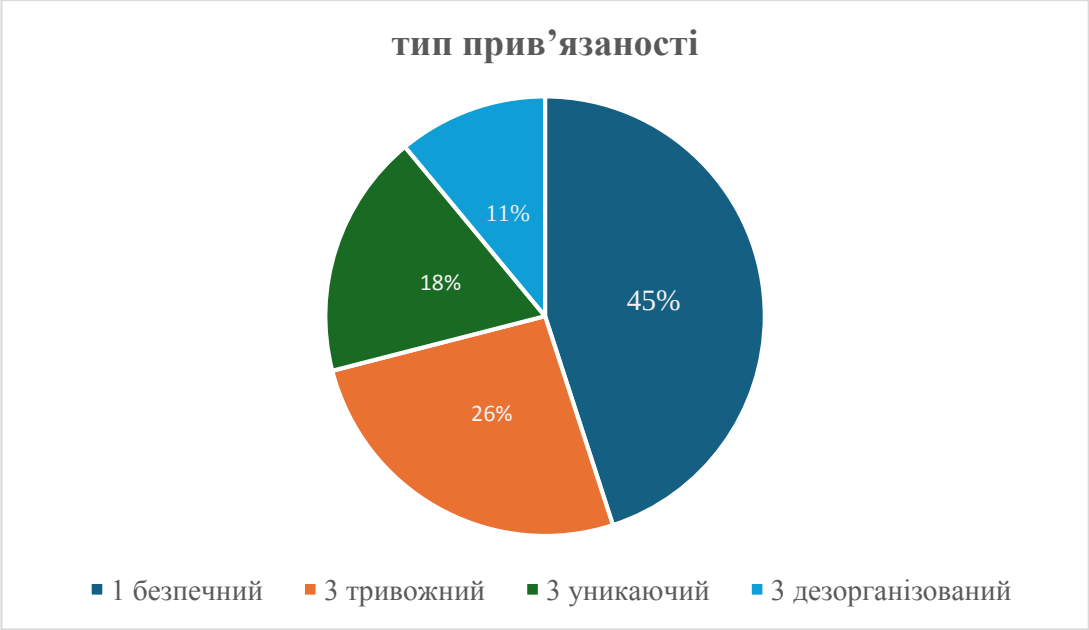

Рис 2.1 Типи романтичної прив'язаності у вибірці за методикою ECR, n=65.

За результатами обробки відповідей, найчисельнішою групою виявилися респондентки **з** безпечним стилем прив'язаності – 29 осіб (45%). Такий показник розглядається як позитивний маркер емоційного розвитку, адже особам із безпечним типом **властива** здатність встановлювати стабільні стосунки, підтримувати емоційну близькість, висловлювати потреби і приймати потреби іншого партнера**.** Дана категорія демонструє найвищий рівень готовності до зрілих партнерських стосунків, що у контексті нашого дослідження можна інтерпретувати як потенційну сформованість конструктивного образу майбутнього чоловіка та реалістичних шлюбних очікувань**.**

Тривожний (амбівалентний) стиль прив'язаності виявлено *у* 17 учасниць (26%). Для дівчат цієї групи характерна висока потреба в близькості, схильність до переживання страху відторгнення, очікування постійного підтвердження значущості**.** Наукові джерела свідчать, що такий тип прив'язаності часто асоціюється з підвищеною емоційною залежністю та нестійкістю романтичних взаємин, що у перспективі може **формувати** ідеалізовані, завищені або надмірно романтизовані очікування від майбутнього партнера**.**

Уникаючий стиль прив'язаності визначено *у* 12 респонденток (18%). Представниці цієї групи, згідно з моделлю Brennan et al., **характеризуються** зниженим рівнем потреби у близькості, орієнтацією на самодостатність та емоційною стриманістю, а також схильністю уникати ситуацій надмірної інтимності. Це може бути наслідком досвіду емоційної холодності у стосунках із батьком або домінування автономії у сімейних моделях. У майбутньому такі дівчата можуть орієнтуватись на раціоналізовані шлюбні сценарії та партнерів, які не потребують надмірної емоційної включеності**.**

Таблиця 2.2

Результати дослідження шкали гендерних рольових переконань за методикою «Gender Role Beliefs Scale» (P. Kerr & R. Holden, 1996)

Тип гендерних переконань	Кількість дівчат	% від вибірки
Традиційні ролі	18 осіб	28%
Перехідні/змішані уявлення	29 осіб	45%
Егалітарні уявлення	18 осіб	27%

Графічне зображення результату представлено на рис.2.2.

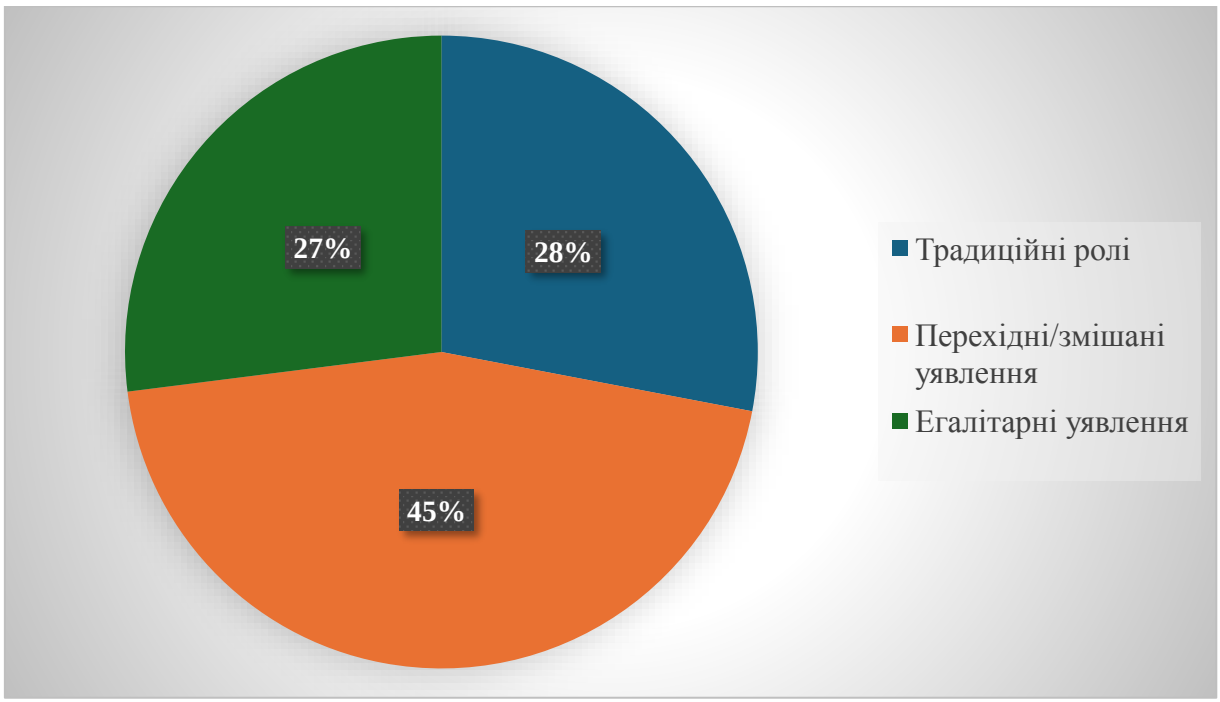

Рис.2.2 Шкала гендерних рольових переконань за методикою «Gender Role Beliefs Scale» (P. Kerr & R. Holden, 1996)

Результати тестування за шкалою гендерних рольових переконань (GRBS) дали змогу оцінити уявлення дівчат старшого юнацького віку щодо прийнятності традиційного та егалітарного розподілу ролей у майбутньому шлюбі. У дослідженні взяли участь 65 респонденток. Загальний бал визначався шляхом сумування відповідей за 20 твердженнями, де вищі значення свідчили про підтримку егалітарних поглядів, а нижчі - про орієнтацію на традиційну модель сімейних ролей. Аналіз отриманих результатів показав, що домінуючою у вибірці є тенденція до помірно егалітарних переконань. Найбільша група респонденток – 31 особа (48%) -продемонструвала середній рівень підтримки егалітарності. Для цієї категорії характерне поєднання традиційних і партнерських очікувань: визнається можливість рівного розподілу обов’язків, однак чоловік все ще розглядається як основний відповідальний за матеріальне забезпечення. Дівчата цієї групи скоріше допускають змішані моделі шлюбу, орієнтовані на діалог і спільне прийняття рішень.

Традиційні гендерні переконання зафіксовані у 18 учасниць (28%). Для них притаманна орієнтація на чіткий розподіл сімейних функцій: чоловік як

лідер та годувальник, жінка відповідальна за сімейний простір. Такі респондентки схильні очікувати від майбутнього партнера відповідальності, захисту та домінування у прийнятті важливих рішень. Це узгоджується з класичними уявленнями про чоловічу роль, сформованими в сімейному досвіді.

Егалітарні гендерні переконання виявлено у 16 дівчат (24%). Представниці цієї групи відзначаються орієнтацією на рівноправне партнерство, поділ сімейних та побутових обов'язків, спільне прийняття рішень та можливість взаємної професійної реалізації. Для них менш значущими є традиційні очікування щодо ролі чоловіка як головного утримувача сім'ї; натомість важливими виступають взаємопідтримка, емоційна доступність та гнучкий перерозподіл обов'язків.

Таким чином, результати GRBS демонструють переважання змішаних та помірно егалітарних поглядів у вибірці, що відображає сучасні тенденції трансформації сімейних ролей. Проте наявність виражено традиційної та виражено егалітарної групи свідчить про збереження варіативності шлюбних моделей у молоді. Отримані дані дозволяють припустити, що гендерні переконання можуть слугувати одним із предикторів очікуваних якостей майбутнього чоловіка та способів розподілу відповідальності в шлюбі, а також будуть використані для подальшого співставлення з результатами дослідження.

За підсумками проведення дослідження за Шкалою романтичних ідеалів було виокремлено три змістові компоненти, які становлять основу уявлень дівчат старшого юнацького віку про бажані риси майбутнього партнера: теплота та довірливість**,** статусно-ресурсні характеристики**,** привабливість та життєва енергійність**.** Аналіз отриманих результатів дав змогу визначити домінуючі тенденції й окреслити психологічний портрет ціннісних орієнтацій щодо майбутнього чоловіка.

Фактор «Теплота та довірливість» (Warmth–Trustworthiness) Переважання показників високого рівня за цим фактором було відзначене у 63% респонденток. Ця група демонструє виражену орієнтацію на емоційно стабільні, підтримувальні стосунки, у яких партнер є джерелом безпеки, розуміння та

взаємності. Для таких дівчат характерною є цінність емоційної відкритості, здатності партнера до підтримки та поваги, що відповідає зрілій моделі романтичних очікувань.

Показники середнього рівня було виявлено у 29% респонденток. У цій групі простежується прагнення до емоційної гармонії у стосунках, однак вираженість запиту на глибоку емоційну близькість є помірною. Це може відображати перехідний етап формування партнерських уявлень або недостатність досвіду емоційно підтримувальних стосунків.

Лише 8% дівчат продемонстрували низький рівень показників. Для них характерною є знижена значущість емоційної складової стосунків, що може бути пов'язано або з недовірою до інтимної близькості, або з фокусуванням на інших аспектах партнерства (статус, автономність, особисті досягнення). Графічно рещльтати по даній школі зображено на рис.2.3.

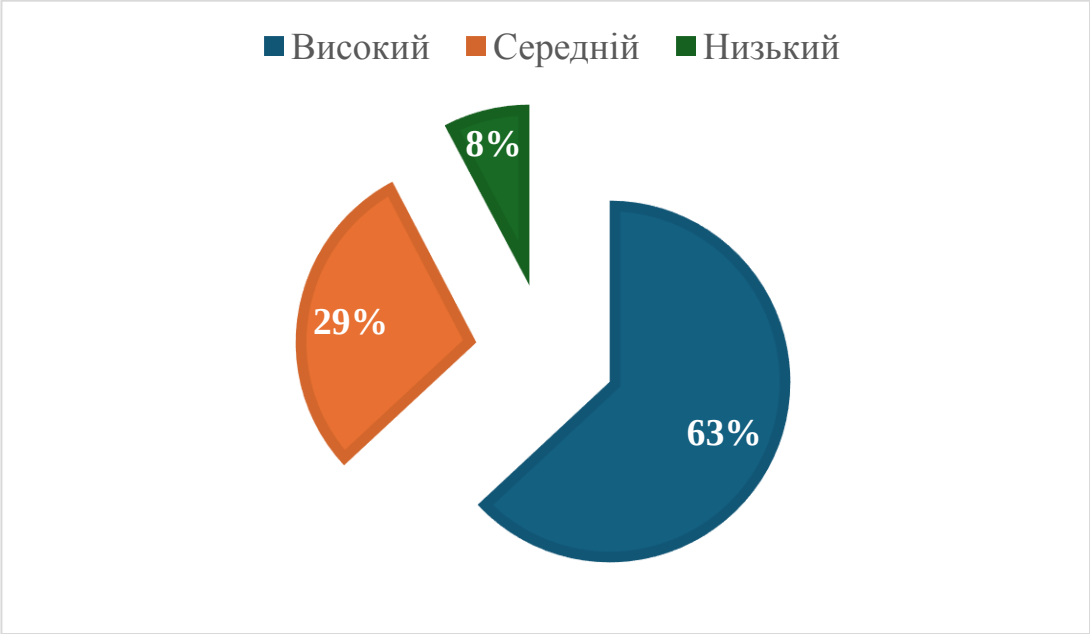

Рис. 2.3 Розподіл результатів за фактором «Теплота та довірливість» (Warmth–Trustworthiness)

Після аналізу цього показника було здійснено оцінку наступного компоненту шкали – «Статус та ресурси» (Status-Resources) результати зображено на рис. 2.4.

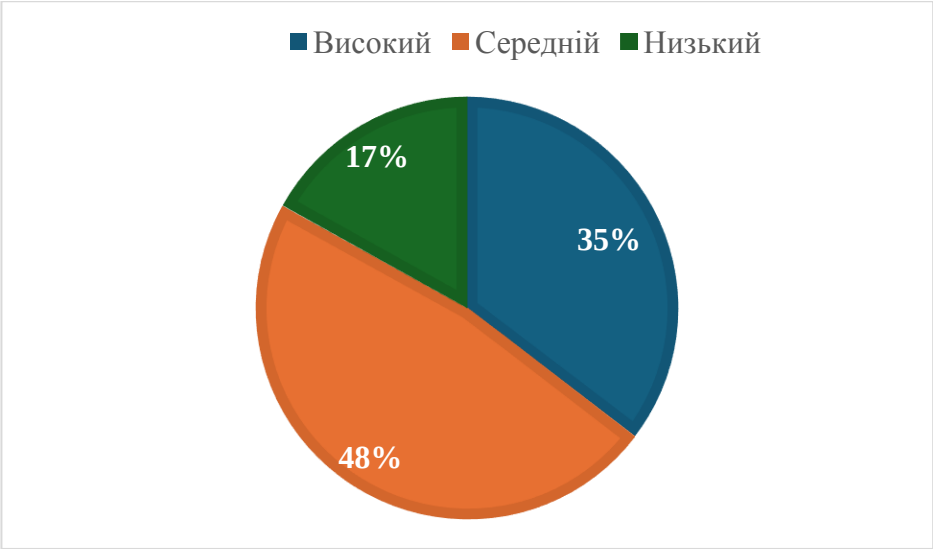

Рис 2.4 Розподіл результатів за фактором «Привабливість та життєва енергійність» (Attractiveness–Vitality)

Показники високого рівня за цим компонентом було зафіксовано у 42% респонденток. Ці учасниці надають вагомого значення відповідальності, зрілості, стабільності та соціальному становищу майбутнього партнера. Подібна орієнтація є типовою для віку, коли актуалізується професійне самовизначення, потреба в передбачуваності та довготривалих життєвих перспективах. Показники середнього рівня виявлено у **43% дівчат**, що свідчить про збалансоване ставлення: вони визнають важливість матеріальної та соціальної стабільності, проте не розглядають її як домінантний чинник у побудові партнерських стосунків. Низький рівень очікувань щодо статусу та ресурсів партнера було зафіксовано у **15% респонденток**. Ці дівчата, ймовірно, орієнтуються передусім на емоційну або особистісну сумісність, розглядаючи соціально-економічні параметри як другорядні. Наступною розглянемо шкалу “Привабливість та життєва енергійність” (Attractiveness-Vitality)

За цим компонентом виявлено переважання середнього рівня, характерного для 48% респонденток**.** Це свідчить про раціональний підхід до оцінки зовнішніх характеристик партнера: учасниці визнають важливість привабливості та життєвого тонусу, проте не надають йому визначальної ролі під час формування подружніх очікувань.

Високий рівень показників притаманний 35% дівчат**,** що може свідчити про сформовану орієнтацію на романтичний потяг, фізичну сумісність і естетичну складову стосунків. У цій групі емоційна сфера часто поєднується з акцентом на харизмі та зовнішній привабливості. Низький рівень (17%) демонструє група респонденток, для яких фізичні характеристики партнера не є пріоритетними у контексті побудови довготривалих стосунків результати по даних показниках зображено на рис. 2.5

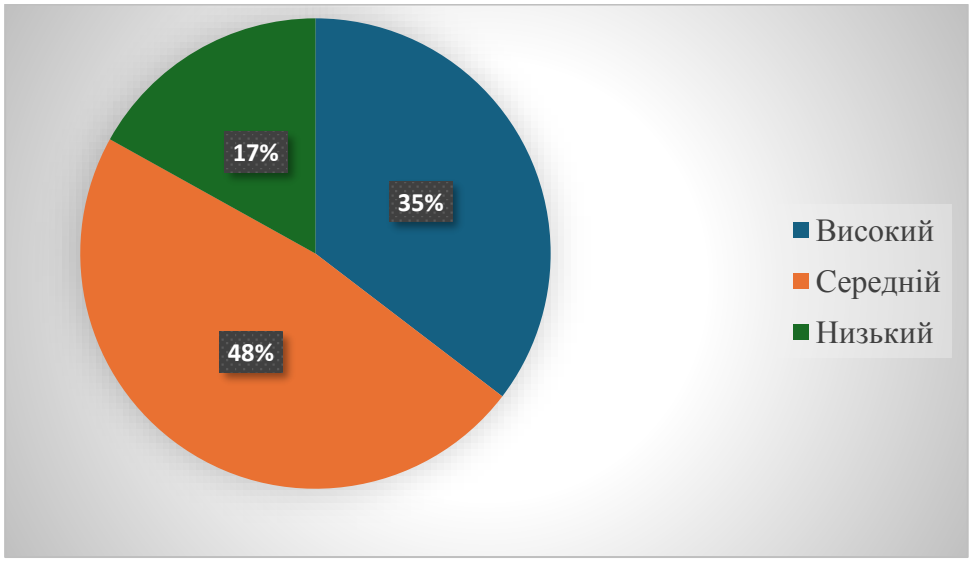

.

Рис. 2.5 Розподіл результатів за фактором «Привабливість та життєва енергійність» (Attractiveness–Vitality).

У процесі емпіричного дослідження було застосовано комплекс стандартизованих психодіагностичних методик, що дозволило цілісно охарактеризувати психологічні чинники формування уявлень про майбутнього чоловіка у дівчат старшого юнацького віку. Зокрема, для вивчення особливостей образу батька використовувався опитувальник «Індекс батьківського ставлення» (Parental Bonding Instrument, PBI), який дає змогу оцінити стиль батьківсько-дитячої взаємодії за параметрами емоційного тепла та контролю. Для аналізу індивідуальних особливостей емоційної близькості у романтичних стосунках було застосовано Шкалу досвіду близьких стосунків (Experiences in Close Relationships, ECR), що дозволяє визначити рівні тривожності та уникання як

ключові виміри стилю романтичної прив'язаності. Дослідження уявлень про соціально схвалені ролі чоловіка і жінки у майбутньому шлюбі здійснювалося за допомогою Шкали гендерних рольових переконань (Gender Role Beliefs Scale, GRBS), яка вимірює ступінь орієнтації респонденток на традиційні або егалітарні моделі сімейних і партнерських відносин. Для вивчення змісту уявлень про бажані риси майбутнього партнера було використано Шкалу романтичних ідеалів (Romantic Ideals Scale, RIS), що дає змогу проаналізувати структуру романтичних очікувань за такими компонентами, як теплота та довірливість, статусно-ресурсні характеристики, а також привабливість і життєва енергійність партнера. Застосування зазначеного комплексу методик дозволило простежити взаємозв'язки між образом батька, стилем романтичної прив'язаності, гендерно-рольовими переконаннями та романтичними ідеалами, розглядаючи їх як взаємопов'язані складові єдиної психологічної системи формування образу майбутнього чоловіка. У межах дослідження було виявлено, що образ батька виступає первинним чинником, який задає базову модель сприйняття чоловічої ролі. Через стиль взаємодії з батьком формується тип романтичної прив'язаності, який, своєю чергою, опосередковує зміст романтичних ідеалів та гендерні очікування щодо майбутнього шлюбу.

На підставі отриманих емпіричних результатів можна обґрунтовано стверджувати, що формування уявлень про майбутнього чоловіка у дівчат старшого юнацького віку відбувається як поетапний і взаємопов'язаний психологічний процес, у якому ключову роль відіграє досвід взаємодії з батьком, опосередкований стилем романтичної прив'язаності та гендерно-рольовими переконаннями. Так, результати за методикою «Індекс батьківського ставлення» (Parental Bonding Instrument – PBI) засвідчили, що досвід емоційно теплого, підтримувального батька з наданням автономії створює сприятливе підґрунтя для формування довіри до чоловічої фігури загалом. Саме у цій групі респонденток переважає безпечний стиль романтичної прив'язаності, який було виявлено у 45% вибірки (29 осіб). Це дозволяє стверджувати, що позитивна внутрішня репрезентація батька трансформується у здатність до стабільної

емоційної близькості та очікування взаємності у майбутніх партнерських стосунках. Водночас наявність тривожного (26%) та уникаючого (18%) стилів прив'язаності свідчить про інший вектор формування партнерських уявлень, що, ймовірно, пов'язаний із досвідом емоційної нестабільності, дистанції або надмірного контролю з боку батька. У таких випадках образ майбутнього чоловіка набуває компенсаторного характеру: або через підвищений запит на захист і стабільність, або через знижену потребу в емоційній близькості та орієнтацію на автономність. Ця закономірність логічно узгоджується з результатами за Шкалою гендерних рольових переконань (Gender Role Beliefs Scale – GRBS). Домінування змішаних, перехідних уявлень про сімейні ролі (45% вибірки) свідчить про те, що більшість дівчат одночасно орієнтуються як на традиційні, так і на партнерські моделі шлюбної взаємодії. Це означає, що образ майбутнього чоловіка формується не як жорстко фіксований стереотип, а як гнучка конструкція, у якій поєднуються відповідальність і емоційна доступність. Водночас наявність значної групи з традиційними переконаннями (28%) вказує на збереження впливу сімейного досвіду, у якому батько сприймався як домінантна та керівна фігура.

Подальший аналіз структури романтичних ідеалів за методикою «Шкала романтичних ідеалів» (Romantic Ideals Scale) підтверджує, що ключовим змістовим ядром образу майбутнього чоловіка є емоційна складова. Високі показники за фактором «Теплота та довірливість» у 63% респонденток демонструють пріоритетність безпеки, підтримки та взаємності над суто зовнішніми або статусними характеристиками. Це узгоджується з переважанням безпечного стилю прив'язаності та відображає прагнення до психологічно стабільних партнерських стосунків. Разом із тим значущість фактору «Статус та ресурси» (високий і середній рівень у 85% вибірки) вказує на те, що образ майбутнього чоловіка включає не лише емоційні, а й соціально-рольові очікування. Проте для більшості дівчат ці характеристики не є домінантними, що свідчить про поступовий перехід від традиційної моделі чоловіка-годувальника до партнерської моделі відповідальності.

Отже, на основі отриманих результатів можна стверджувати, що образ батька задає первинну модель чоловічої ролі, стиль прив'язаності визначає спосіб переживання близькості, гендерні переконання-нормативну рамку очікувань, а романтичні ідеали – конкретний зміст бажаних якостей партнера. Саме взаємодія цих чинників формує цілісний образ майбутнього чоловіка у дівчат старшого юнацького віку.

2.3 Психологічні рекомендації для батьків та освітніх фахівців

Отримані в дослідженні дані засвідчили, що образ батька, стиль романтичної прив'язаності, гендерно-рольові установки та структура романтичних ідеалів формують взаємопов'язану систему, яка визначає характер очікувань дівчат щодо майбутнього партнера та моделі шлюбної взаємодії. Психологічні механізми, що лежать в основі цих уявлень, сформовані переважно у сімейній взаємодії, особливо у стосунках із батьком, а також у межах соціально-освітнього середовища. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває розробка практичних рекомендацій для батьків і педагогів щодо підтримки гармонійного розвитку особистості дівчини, формування її здатності до побудови зрілих партнерських стосунків та критичного ставлення до соціальних та медіальних сценаріїв щодо ролей чоловіка і жінки.

Батькам рекомендується цілеспрямовано формувати та підтримувати такі моделі поведінки: забезпечити стабільний емоційний фон в сім'ї завдяки передбачуваності у поведінці батька це є базовим чинником формування довіри. Для дитини важливо, щоб дорослий залишався емоційно стабільним, не демонстрував надмірної імпульсивності чи різких перепадів настрою. Емоційна нестабільність батька активує у дівчини гіперпильність, тривогу та схильність до надмірного прагнення близькості або, навпаки, уникання. Батькам варто: регулювати власні емоційні реакції у взаємодії з дитиною, утримуватися від покарання «мовчанням» або відстороненням, свої негативні емоції пояснювати, а не переводити на дитину. Емоційне тепло батька є центральним чинником,

який формує у дочки відчуття значущості та базової безпеки. Це не потребує дорогих вчинків достатньо передбачуваної участі.

Доцільно:

- регулярно цікавитися переживаннями і почуттями дитини;
- підтримувати її у ситуаціях труднощів, не знецінюючи переживань;
- проявляти фізичну та вербальну теплоту (що особливо важливо у підлітковому віці, де батько часто несвідомо дистанціюється).

Надмірний контроль, за результатами PBI, прямо пов'язаний із формуванням тривожної або уникальної прив'язаності. Тому батькам **рекомендовано**:

- дозволяти дівчині приймати вікові рішення самостійно;
- поступово передавати відповідальність у побутових, соціальних та навчальних сферах;
- уникати надмірного втручання у дружні та емоційні стосунки дитини;
- не використовувати фрази, що знецінюють самостійність («Ти без мене не впораєшся», «Я знаю краще»).

Досвід помірної свободи сприяє формуванню у дівчини уявлення, що її дії мають значення і призводять до реальних наслідків. Це формує: відповідальність за власні рішення, здатність орієнтуватись у власних виборах, адекватну самооцінку. Для підтримки автономії батькам потрібно чітко окреслювати межі відповідальності, пояснюючи їхній зміст, а не нав'язуючи через заборони, обговорювати можливі наслідки рішень разом із дитиною, а не приймати їх заміст, підтримувати ініціативу, навіть якщо вона не повністю відповідає батьківським очікуванням. Такий досвід формує внутрішню модель стосунків, у якій близькість не супроводжується страхом покарання або відкидання. У майбутньому це знижує ймовірність вибору партнера з емоційною холодністю або схильністю до маніпуляцій.

Важливим аспектом є також ставлення батька до гендерних ролей, яке дитина засвоює не стільки через прямі настанови, скільки через щоденні спостереження. Дані шкали гендерних рольових переконань (Gender Role Beliefs Scale) свідчать, що жорстко традиційні установки батька щодо ролі чоловіка як

домінуючої фігури та жінки як залежної суттєво впливають на формування у дівчини обмежених сценаріїв партнерства. Натомість демонстрація гнучких, егалітарних моделей сприяє розвитку уявлень про шлюб як простір співпраці, а не підпорядкування. У зв'язку з цим батькам рекомендовано:

1. уникати знецінення жіночої автономії у висловлюваннях та поведінці;
2. демонструвати рівноправний розподіл відповідальності у сімейних ролях;
3. визнавати цінність професійної, особистісної та емоційної реалізації жінки;
4. підтримувати у дитини уявлення про партнерство як взаємну відповідальність, а не ієрархію.

Важливим чинником формування цілісного та стабільного образу партнерських стосунків є узгодженість батьківських позицій у сім'ї. Дитина сприймає не окремі виховні дії матері чи батька, а загальну систему взаємодії між дорослими, яка задає базові уявлення про норму стосунків між чоловіком і жінкою. Узгодженість цінностей, правил і стилів реагування між батьками формує у дівчини відчуття передбачуваності, психологічної безпеки та внутрішньої стабільності. Натомість суперечливі або взаємовиключні позиції батьків (коли один знецінює іншого, демонструє різні стандарти дозволеного чи відкрито конфліктує щодо виховання) можуть сприяти формуванню амбівалентних уявлень про партнерство, посиленню тривожності та труднощам у вибудовуванні довірливих стосунків у майбутньому. Для батьків доцільно усвідомлювати, що їхня взаємна повага, здатність до діалогу та узгодження рішень виступають не менш значущим виховним чинником, ніж безпосередня взаємодія з дитиною. Навіть за наявності різних поглядів на виховання важливо демонструвати єдину позицію у ключових питаннях, утримуватися від відкритої критики партнера в присутності дитини та підтримувати образ взаємної підтримки. Така модель взаємодії формує у дівчини уявлення про партнерство як про простір співпраці, відповідальності та емоційної зрілості, що у подальшому стає основою для вибору конструктивної моделі подружніх

стосунків. Тому у контексті узгодженості батьківських позицій доцільно врахувати такі положення:

1. узгодженість вимог, норм і правил, які транслюються матір'ю та батьком, сприяє формуванню у дитини цілісного та передбачуваного уявлення про міжособистісні стосунки;

2. суперечливі або взаємовиключні батьківські установки (жорсткість одного з батьків і надмірна поступливість іншого) можуть формувати внутрішній конфлікт, підвищену тривожність та амбівалентні очікування щодо близьких стосунків;

3. спільна позиція батьків у питаннях виховання, емоційної підтримки та меж дозволеного моделює для дитини досвід партнерської взаємодії, заснованої на домовленості та взаємоповазі;

4. відкритий і неконфліктний стиль комунікації між батьками формує у дитини уявлення про конструктивні способи розв'язання міжособистісних суперечностей у шлюбі;

5. знецінення або критика одного з батьків іншим у присутності дитини негативно впливає на формування образу чоловічої та жіночої ролей, створюючи викривлені уявлення про баланс влади та відповідальності у стосунках;

6. демонстрація взаємної підтримки між матір'ю і батьком сприяє формуванню у дитини очікування партнерських стосунків, заснованих на співпраці, емоційній безпеці та рівності.

Для зручності та практичного застосування основні рекомендації для батьків подано у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Практичні рекомендації для батьків щодо формування зрілих уявлень про майбутні партнерські стосунки

Психологічний чинник	Рекомендації	Психологічний ефект
Емоційна стабільність батька	Підтримка передбачуваної поведінки; контроль власних емоційних реакцій; уникання різких	Формування базової довіри до чоловічої фігури, зниження

	перепадів настрою, ігнорування або «емоційного покарання»	тривожності, відчуття психологічної безпеки
Моделювання відкритого емоційного діалогу Емоційне тепло та прийняття	Вербалізація власних почуттів; запитування про емоційний стан дитини без тиску; прийняття незгоди та різних точок зору Регулярне виявлення уваги та зацікавленості; прийняття переживань дитини без знецінення; вербальна та невербальна підтрим	Формування емоційної грамотності, здатності до відкритості та здорової близькості у майбутніх стосунках Розвиток відчуття власної значущості, формування очікування емоційно доступного партнера
Баланс контролю та автономії	Надання можливості самостійного вибору; поступова передача відповідальності; відмова від гіперконтролю	Розвиток автономії, відповідальності за власні рішення, адекватної самооцінки
Ставлення до помилок і досвіду	Підтримка навчання через досвід; обговорення помилок без осуду; фокус на наслідках, а не на покаранні	Формування зрілої позиції щодо відповідальності та наслідків, зниження страху помилок
Узгодженість батьківських позицій	Єдність вимог і правил матері та батька; відсутність взаємного знецінення у присутності дитини; узгоджені стилі виховання	Формування цілісної моделі сімейних ролей, зниження внутрішніх конфліктів і тривоги
Демонстрація партнерських стосунків між батьками	Повага між дорослими; конструктивне вирішення конфліктів; рівноправний розподіл відповідальності	Формування уявлень про здорові шлюбні взаємини та партнерську модель сім’ї

Ставлення до гендерних ролей	Уникання жорстких стереотипів; підтримка рівноправності; демонстрація гнучкості ролей	Формування егалітарних установок та реалістичних очікувань щодо ролі чоловіка у шлюбі

Поряд із сім'єю, важливим чинником формування уявлень про міжособистісні та партнерські стосунки виступає освітнє середовище, яке розширює соціальний досвід дівчини та створює додаткові можливості для особистісного розвитку. Освітнє середовище відіграє важливу компенсаторну та корекційну роль у розвитку особистості дівчини, особливо у тих випадках, коли сімейна система не забезпечує достатнього рівня емоційної підтримки, стабільності або позитивних моделей міжособистісної взаємодії. Заклад освіти є не лише простором передачі знань, а й значущим соціальним контекстом, у межах якого формуються уявлення про норми взаємин, гендерні ролі, способи емоційного реагування та моделі партнерської поведінки. Результати емпіричного дослідження засвідчили, що образ батька, стиль романтичної прив'язаності, гендерно-рольові установки та структура романтичних ідеалів утворюють цілісну систему психологічних чинників, яка визначає характер очікувань дівчат щодо майбутнього партнера. У цьому контексті освітні працівники: педагоги, куратори академічних груп, практичні психологи можуть здійснювати опосередкований, але суттєвий вплив на корекцію дисфункційних уявлень, формування критичного мислення щодо соціальних сценаріїв та підтримку емоційної зрілості. Освітнє середовище здатне частково компенсувати дефіцит позитивного досвіду сімейної взаємодії шляхом створення безпечного, передбачуваного та емоційно підтримувального простору. Для дівчат, які зростали в умовах емоційної дистанції батька або надмірного контролю, значущою стає можливість пережити досвід прийняття, поваги до кордонів та визнання суб'єктності в межах навчального закладу. Освітнім працівникам доцільно усвідомлювати, що стиль їхньої комунікації з ученицями може несвідомо відтворювати або, навпаки, коригувати ті моделі

взаємодії, які дівчина засвоїла в родині. Послідовність, емоційна стабільність, передбачуваність вимог та відсутність приниження формують альтернативний досвід взаємин, який згодом інтегрується у систему особистісних уявлень про партнерство.

З огляду на результати, отримані за шкалою «Досвід близьких стосунків» (Experiences in Close Relationships, Brennan, Clark & Shaver), освітнім працівникам варто приділяти увагу розвитку емоційної грамотності дівчат. Тривожний та уникаючий стилі прив'язаності часто пов'язані з труднощами у розпізнаванні, вербалізації та регуляції власних емоцій.У практичній площині це означає доцільність:

- включення елементів емоційної освіти у виховні години, тренінги або факультативні заняття;
- формування навичок ненасильницької комунікації, зокрема вміння говорити про потреби, межі та незгоду без агресії або уникання;
- створення ситуацій групового обговорення, у яких нормалізується різноманітність емоційних переживань без їх оцінювання.

Такі підходи сприяють формуванню у дівчат уявлення про те, що емоційна відкритість є ресурсом, а не слабкістю, і що здорові стосунки передбачають діалог, а не контроль або емоційне злиття. Дані, отримані за методикою «Шкала гендерних рольових переконань» (Gender Role Beliefs Scale, Kerr & Holden), свідчать про наявність у частини респонденток традиційних уявлень щодо ролі чоловіка як домінантного, економічно відповідального та емоційно стриманого партнера. Такі установки можуть обмежувати гнучкість вибору та сприяти формуванню нереалістичних або асиметричних очікувань у шлюбі. Освітнім працівникам доцільно:

- інтегрувати гендерно чутливий підхід у навчальний та виховний процес;
- уникати трансляції стереотипних висловлювань щодо «чоловічих» і «жіночих» ролей;
- створювати простір для критичного аналізу соціальних, медійних і культурних сценаріїв партнерства.

Результати, отримані за «Шкалою романтичних ідеалів» (Romantic Ideals Scale, Fletcher et al.), засвідчили, що уявлення про майбутнього партнера часто поєднують як емоційні, так і соціально-статусні компоненти. Освітнім працівникам важливо сприяти формуванню реалістичного балансу між цими складовими. З цією метою доцільно:

- обговорювати відмінність між романтизованими образами стосунків і реальними партнерськими викликами;
- підкреслювати значущість відповідальності, взаємної підтримки та емоційної надійності поряд із почуттями;
- працювати з ідеєю поступового розвитку стосунків, а не очікування «ідеального партнера».

Такий підхід знижує ризик ідеалізації або знецінення партнера в майбутньому та сприяє формуванню зрілих шлюбних установок.

З огляду на результати дослідження, ефективна профілактика дисфункційних уявлень про партнерські стосунки та формування зрілих шлюбних орієнтацій у дівчат потребує системної роботи в освітньому середовищі. Важливу роль у цьому процесі відіграє організація спеціально спрямованих психолого-освітніх заходів, які поєднують інформаційний, рефлексивний та корекційний компоненти. Доцільним є впровадження тематичних тренінгових програм, спрямованих на розвиток емоційної компетентності, усвідомлення власних меж та формування навичок здорової міжособистісної взаємодії. Такі тренінги можуть включати вправи на розпізнавання та вербалізацію емоцій, аналіз типових конфліктних ситуацій у близьких стосунках, обговорення моделей підтримки та відповідальності в партнерстві. Практична цінність тренінгового формату полягає в можливості безпечного переживання нового досвіду взаємодії та його подальшої інтеграції у систему особистісних уявлень. Окремим напрямом роботи можуть стати групові заняття або факультативні курси, присвячені тематиці гендерних ролей, соціальних очікувань та сучасних моделей партнерства. У межах таких занять доцільно розглядати питання розподілу ролей у сім’ї, балансу між професійною

реалізацією та сімейним життям, впливу культурних і медійних наративів на уявлення про «ідеального» чоловіка та жінку. Аналіз реальних життєвих прикладів, дискусії та робота з кейсами сприяють формуванню критичного мислення та зменшенню впливу стереотипних установок.

Важливим елементом профілактичної роботи є проведення просвітницьких заходів у форматі лекцій, семінарів або круглих столів за участю практичних психологів. Тематика таких заходів може охоплювати питання стилів прив'язаності, впливу сімейного досвіду на вибір партнера, ознак психологічно зрілих і деструктивних стосунків. Подібні заходи дозволяють дівчатам осмислити власний досвід, співвіднести його з науковими знаннями та знизити рівень тривожності щодо майбутніх партнерських взаємин.

Доцільним також є залучення батьків до освітніх ініціатив закладу освіти. Проведення батьківських зустрічей, консультативних годин або тематичних семінарів сприяє підвищенню усвідомленості батьків щодо ролі сімейної взаємодії у формуванні шлюбних уявлень дитини. Особливу увагу варто приділяти питанням узгодженості батьківських позицій, емоційної доступності батька та підтримки автономії дитини.

Окрім групових форм роботи, ефективним є індивідуальне психологічне консультування учениць, які демонструють високий рівень тривожності у стосунках, виражену ідеалізацію партнера або, навпаки, емоційне дистанціювання. Індивідуальна робота дозволяє глибше опрацювати внутрішні конфлікти, пов'язані з образом батька та очікуваннями від майбутнього чоловіка, а також сприяє формуванню більш адаптивних моделей міжособистісної поведінки. Таким чином, системне поєднання тренінгових, просвітницьких, консультативних та інформаційних заходів у закладі освіти створює умови для гармонійного розвитку особистості дівчини, формування зрілих партнерських уявлень і зниження ризику відтворення деструктивних сімейних сценаріїв у майбутньому шлюбі. Для підвищення наочності та практичної зручності використання отриманих рекомендацій основні напрями роботи освітніх фахівців узагальнено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Практичні рекомендації для освітніх працівників щодо формування зрілих уявлень про партнерські стосунки у дівчат

Напрям роботи	Рекомендовані дії та форми роботи	Очікуваний психологічний ефект
Формування безпечного освітнього середовища	Забезпечення передбачуваності вимог; повага до особистісних меж учениць; недопущення приниження, публічного знецінення чи іронізації	Формування базового відчуття безпеки, довіри до дорослих, зниження тривожності у міжособистісних взаєминах
Емоційна підтримка та прийняття	Демонстрація доброзичливого ставлення; визнання емоційних переживань; готовність до діалогу	Розвиток емоційної відкритості, здатності до самовираження та конструктивного спілкування
Корекція гендерних стереотипів	Уникання трансляції традиційних кліше щодо ролей чоловіка і жінки; заохочення до критичного аналізу соціальних і медійних сценаріїв	Підвищення гнучкості гендерних уявлень, зменшення асиметричних очікувань у майбутніх стосунках
Формування реалістичних уявлень про партнерство	Обговорення реальних життєвих ситуацій; аналіз відмінностей між ідеалізованими образами та реальними взаєминами	Зниження ризику ідеалізації партнера, формування зрілих шлюбних очікувань
Профілактика деструктивних сценаріїв	Проведення лекцій, семінарів, круглих столів із залученням практичних психологів	Раннє усвідомлення ознак нездорових стосунків, підвищення психологічної культур

Індивідуальна психологічна підтримка	Надання можливості індивідуального консультування; спрямування до психолога у разі виявлення підвищеної тривожності чи емоційного дистанціювання	Корекція неадаптивних моделей взаємодії, розвиток усвідомленості у виборі партнера
Співпраця з батьками	Організація тематичних зустрічей, консультацій, просвітницьких заходів для батьків	Узгодженість виховних впливів сім'ї та освітнього середовища

Підсумовуючи наведені рекомендації, варто наголосити, що формування уявлень дівчат старшого юнацького віку про партнерські стосунки та образ майбутнього чоловіка є результатом взаємодії кількох середовищ розвитку, серед яких провідне місце посідають сім'я та освітній простір. Саме в цих контекстах дівчина отримує первинний і подальший досвід емоційної взаємодії, засвоює моделі близькості, автономії, відповідальності та гендерно-рольові орієнтири. Отримані в дослідженні емпіричні дані не дозволяють говорити про прямий або однозначний вплив окремих чинників, однак переконливо засвідчують, що характер взаємодії з батьком, стиль романтичної прив'язаності, рівень критичності щодо гендерних стереотипів і структура романтичних ідеалів утворюють цілісну систему психологічних умов, у межах якої формується бачення майбутніх партнерських стосунків. У цьому сенсі сімейне середовище виступає базовим простором формування первинних уявлень про безпеку, довіру, межі та емоційну близькість, тоді як освітнє середовище розширює та ускладнює цей досвід, надаючи можливість його переосмислення, корекції або компенсації. Для дівчат старшого юнацького віку особливо значущою є узгодженість повідомлень, які вони отримують у цих двох сферах: суперечливі або жорстко стереотипізовані моделі можуть підсилювати внутрішні конфлікти та нереалістичні очікування, тоді як емоційна стабільність, передбачуваність і

повага до суб’єктності сприяють формуванню більш зрілих і гнучких уявлень про партнерство. Рекомендації, представлені у таблицях, окреслюють не лише бажані напрями батьківської та педагогічної поведінки, але й ті психологічні механізми, через які ці впливи опосередковують розвиток особистості дівчини. Йдеться насамперед про підтримку емоційної безпеки, розвиток автономії, формування навичок емоційної регуляції та критичного ставлення до соціальних і медійних сценаріїв щодо ролей чоловіка і жінки. Реалізація таких підходів у повсякденній взаємодії не гарантує конкретних моделей партнерського вибору, однак створює умови для усвідомленого та відповідального ставлення до майбутніх стосунків.

Таким чином, узагальнення практичних рекомендацій у межах даного дослідження слід розглядати як орієнтир для підтримки психологічної зрілості дівчат старшого юнацького віку, а не як універсальну модель виховання чи освітнього впливу.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексне теоретичне та емпіричне дослідження проблеми образу батька як чинника формування уявлень про майбутнього чоловіка у дівчат старшого юнацького віку, що дозволило сформулювати такі висновки.

На основі аналізу сучасних психологічних, соціально-психологічних і гендерних досліджень визначено, що старший юнацький вік є сенситивним періодом формування уявлень про шлюб, партнерські стосунки та образ майбутнього чоловіка. У цей віковий період відбувається активне становлення ідентичності, інтеграція особистісного досвіду з соціальними нормами та гендерними очікуваннями, а також переосмислення засвоєних сімейних моделей. Уявлення про майбутні стосунки мають складну когнітивно-емоційну структуру та включають очікування щодо ролей, відповідальності, емоційної близькості, стабільності й перспектив спільного життя.

Теоретично обґрунтовано, що образ батька у психології розглядається як психічний конструкт, сформований на основі реального досвіду взаємодії, спостереження за сімейними стосунками та інтеріоризації соціокультурних сценаріїв маскулінності. Встановлено, що образ батька виконує нормативно-модельну функцію, задаючи еталон чоловічої ролі, а також афективно-безпечну функцію, формуючи базове переживання безпеки або небезпеки у близьких стосунках. Саме ці аспекти стають підґрунтям для подальшого вибудовування уявлень про майбутнього партнера та моделей романтичної взаємодії.

Емпіричне дослідження, проведене за допомогою комплексу психодіагностичних методик («Parental Bonding Instrument», «Experiences in Close Relationships», «Gender Role Beliefs Scale», «Romantic Ideals Scale»), показало, що у вибірці дівчат старшого юнацького віку домінує досвід помірно емоційно теплого, але не завжди послідовного батьківського стилю. Результати за шкалою PBI засвідчили, що поєднання батьківського тепла та підтримки автономії є найсприятливішим для формування зрілих і реалістичних уявлень про майбутні партнерські стосунки. Натомість надмірний контроль або емоційна

дистанція асоціюються з підвищеною тривожністю та суперечливістю очікувань щодо чоловічої ролі.

Аналіз результатів за шкалою романтичної прив'язаності (ECR) показав, що більшість респонденток демонструють помірний або змішаний тип прив'язаності, тоді як значна частка тривожних та уникаючих патернів свідчить про різний рівень готовності до емоційної близькості. Встановлено, що безпечніші моделі прив'язаності поєднуються з орієнтацією на партнерські, рівноправні стосунки та високою значущістю емоційної підтримки, тоді як тривожні й уникаючі моделі корелюють із підвищеною залежністю від соціальних стереотипів або знеціненням емоційної складової взаємин.

Результати дослідження гендерних рольових переконань (GRBS) засвідчили переважання змішаних і помірно егалітарних установок у вибірці, що відображає сучасні трансформаційні процеси у сфері сімейних ролей. Водночас збереження значущої частки традиційних і чітко егалітарних уявлень свідчить про варіативність моделей майбутнього шлюбу. Гендерні переконання виконують когнітивно-орієнтаційну, нормативно-регулятивну та захисну функції, визначаючи критерії бажаних рис майбутнього чоловіка й способи розподілу відповідальності у сім'ї.

Аналіз результатів за шкалою романтичних ідеалів дозволив виокремити три ключові компоненти образу майбутнього чоловіка: теплота та довірливість, статусно-ресурсні характеристики, привабливість і життєва енергійність. Виявлено, що домінуючим є компонент емоційної теплоти та довіри, що свідчить про орієнтацію дівчат на психологічну безпеку, підтримку та взаємність у стосунках. Водночас значущість статусно-ресурсних характеристик і зовнішньої привабливості варіює залежно від індивідуального досвіду батьківської взаємодії та засвоєних гендерних установок.

Узагальнення результатів емпіричного дослідження дозволило встановити взаємозв'язок між образом батька, типом романтичної прив'язаності, гендерними переконаннями та структурою романтичних ідеалів. Отримані дані свідчать, що образ батька виступає системоутворювальним чинником, який

опосередковано впливає на характер очікувань щодо майбутнього чоловіка через формування емоційних моделей близькості та уявлень про чоловічу роль у шлюбі. На основі результатів дослідження розроблено практичні рекомендації для батьків та освітніх фахівців, спрямовані на підтримку емоційно безпечного сімейного середовища, розвиток автономії, формування гнучких гендерних уявлень і здатності до зрілих партнерських стосунків у дівчат старшого юнацького віку. Реалізація таких рекомендацій може сприяти формуванню реалістичних, психологічно здорових уявлень про майбутнього партнера та шлюб.

Перспективами подальших наукових досліджень є поглиблене вивчення міжпоколінної трансляції образу батька, аналіз впливу соціальних і медіа-факторів на трансформацію гендерних уявлень, а також розробка і апробація корекційно-розвивальних програм, спрямованих на формування зрілих моделей партнерських стосунків у молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарчук О. І. Психологія сімейного виховання. Київ : Либідь, 2015. 326 с.
2. Гавриловська К. П. Психосемантика образу майбутнього партнера у юнацькому віці. *Психологічні перспективи.* 2016. № 27. С. 45–54.
3. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Ґендерна психологія : навч. посіб. Київ : Академія, 2004. 308 с.
4. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерні аспекти усвідомленого батьківства. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2015. 448с.
5. Гуменюк О. Є. Гендерні ролі у сучасній українській сім'ї: трансформаційний аспект. *Соціальна психологія.* 2010. № 2
6. Зливков В. Л. Психологія сім'ї та шлюбу. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 157с.
7. Кікінежді О. М. Гендерна соціалізація особистості. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013.448 с.
8. Кочарян О. С., Глущенко Л. Д. Зв'язок образу батька з образом шлюбного партнера у жінок. *Психологія і особистість.* 2019. № 2.
9. Кравець В. П. Гендерна педагогіка. Тернопіль : Освіта, 2017.416 с.
10. Крайлюк А. І. Типологія співвідношення батьківських настанов та особливостей вибору шлюбного партнера. *Науковий вісник ХДУ. Серія: Психологічні науки*. 2016. Вип. 1(1). С. 140–145.
11. Крупник І. Р. Уявлення образу «ідеального» обранця у студентської молоді. *Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості*. Херсон, 2019. С. 142–145.
12. Кучманич І. М. Психологія сімейних відносин. Луцьк : Вежа-Друк, 2018.235с.
13. Максименко С. Д. Психологія особистості. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 272 с.

14. Мацюк В. В. Психологічні механізми формування у молоді образу майбутнього шлюбного партнера: автореф. дис. … канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун-т ім . М.П. Драгоманова. Київ. 2009. 98 с.
15. Мацюк В. В. Психологічні механізми формування образу майбутнього шлюбного партнера. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія 12. 2006. № 10 (34).
16. Мушкевич М. І. Психологія сім'ї. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 236 с.
17. Панок В. Г. Психологія розвитку особистості. Київ : Либідь, 2018. 152с.
18. Радчук В. М. Механізми вибору шлюбного партнера. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2014. № 2. С. 232–239.
19. Савчин М. В. Психологія відповідального батьківства. Київ : Академія, 2014. 208с.
20. Ситник С. І., Поліщук С. Г. Гендерні особливості уявлень про ідеального партнера. *Психологія і суспільство.* 2021. № 3.
21. Столярчук О. А., Вождай А. В., Дружиніна А. В. Чинники вибору шлюбного партнера у юнацькому віці. *Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки*. 2019 . Вип. 5. С. 58-64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlups_2019_5_11
22. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
23. Яценко Т. С. Глибинна психологія сімейних стосунків. Київ : Либідь, 2015.334 с.
24. Ainsworth M. D. S. Patterns of Attachment. Psychology Press, 2014. URL: https://doi.org/10.4324/9781315802428 (date of access: 16.12.2025). Amato P. R. Father–child relations, family structure, and child well-being // Journal of Marriage and Family. 1994. Vol. 56.
25. Ainsworth M. D. S. Patterns of Attachment. Psychology Press, 2014. URL: https://doi.org/10.4324/9781315802428 (date of access: 10.11.2025).
26. Bem S. L. Gender Schema Theory. *Psychological Review*. 1981.
27. Bowlby J. Attachment and Loss. Vol. 1. New York : Basic Books, 1969.

28. Brennan K. A., Clark C. L., Shaver P. R. Self-report measurement of adult attachment. *Attachment Theory and Close Relationships*. 1998. 46-77p.
29. Buss D. M. Sex differences in human mate preferences. *Behavioral and Brain Sciences*. 1989. 1-49p.
30. Cabrera N. J., Shannon J. D., Tamis-LeMonda C. Fathers' influence on child development. *Applied Developmental Science*. 2007. 208-218p.
31. Collins N. L., Read S. J. Adult attachment, working models, and relationship quality. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1990. 644-663p.
32. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis. New York : Norton, 1968. 336 p.
33. Feeney J. A., Noller P. Attachment style as a predictor of adult romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1990. 281-291p.
34. Fletcher G. J. O., Simpson J. A., Thomas G., Giles L. Ideals in intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1999. 734-747p.
35. Freud S. Three Essays on the Theory of Sexuality. London : Hogarth Press, 1962.192 . 192 p.
36. Jung C. G. Archetypes and the Collective Unconscious. Princeton : Princeton University Press, 1969. 432 p.
37. Karney B. R., Bradbury T. N. Longitudinal study of marriage. *Psychological Bulletin*. 1995. 3-34.
38. Kerr P. S., Holden R. R. Development of the Gender Role Beliefs Scale. *Sex Roles*. 1996. 307-319p.
39. Lamb M. E. Fathers: Forgotten contributors to child development. *Human Development*. 1975. 245-266 p.
40. Lamb M. E. The Role of the Father in Child Development. 5th ed. Hoboken : Wiley, 2010. 504p.
41. Lamb M. E., Pleck J. H., Charnov E. L., Levine J. A. A biosocial perspective on paternal behavior. *Parenting*. 1987. 303-319 p.
42. Mikulincer M., Shaver P. Attachment in Adulthood. New York : Guilford Press, 2007.

43. Pleck J. H. Paternal involvement. *Role of the Father in Child Development*. 2010. 58-97 p.
44. Simpson J. A. Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1990. 971-980 p.
45. Sternberg R. J. A Triangular Theory of Love. *Psychological Review*. 1986. 119-135 p.
46. Wood W., Eagly A. Gender roles and social behavior. *Handbook of Social Psychology*. 2012.87-125 p.
47. Khudoliy A. Online Social Networks as Means of Communication and Education of Ukrainian Youth. *Youth Voice Journal*. 2022. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/9187 (дата звернення: и15.10.2025).
48. Klimanska M. et al. Problematic Internet Activities among Ukrainian Adolescents. *Alcoholism and Drug Addiction*. 2023. 119-125 с.
49. Grossmann K. E., Grossmann K., Waters E. Attachment from Infancy to Adulthood. New York : Guilford Press, 2005. 332 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

ОПИТУВАЛЬНИК «ІНДЕКС БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ» (PBI)

(G. Parker, H. Tupling, L. B. Brown, 1979)

Інструкція для респондента

Прочитайте кожне твердження і пригадайте, яким/якою був ваш батько/мати протягом ваших перших 16 років життя. Оцініть, наскільки це твердження відповідає його/її поведінці стосовно вас.

Варіанти відповідей (шкала Лайкерта):

1. Дуже схоже (3 бали)
2. Помірно схоже (2 бали)
3. Помірно не схоже (1 бал)
4. Зовсім не схоже (0 балів)

Текст опитувальника (25 тверджень)

1. Розмовляв(ла) зі мною теплим і доброзичливим голосом.
2. Не допомагав(ла) мені так часто, як мені було необхідно.
3. Дозволяв(ла) мені займатися тим, що мені подобається.
4. Здавався(лася) мені емоційно холодним(ою).
5. Здавався(лася) мені розуміючим(ою) мої проблеми та турботи.
6. Був(ла) до мене ласкавим(ою).
7. Волів(ла), щоб я самостійно приймав(ла) рішення.
8. Не хотів(ла), щоб я дорослішав(ла).
9. Намагався(лася) контролювати все, чим я займався(лася).
10. Вторгався(лася) у моє особисте життя.

11. Отримував(ла) задоволення, обговорюючи зі мною різні теми.

12. Часто мені посміхався(лася).

13. Піклувався(лася) про мене, як про маленьку дитину.

14. Здавався(лася), не розумів(ла) моїх бажань та потреб.

15. Дозволяв(ла) мені приймати рішення самостійно.

16. Давав(ла) мені відчути, що я непотрібний(на).

17. Міг(могла) покращити мій настрій, коли я був(ла) засмучений(на).

18. Мало розмовляв(ла) зі мною.

19. Намагався(лася) змусити мене відчувати себе залежним(ою) від нього/неї.

20. Думав(ла), що я не можу про себе подбати сама, коли його/її немає поруч.

21. Давав(ла) мені стільки свободи, скільки я хотів(ла).

22. Дозволяв(ла) мені виходити з дому так часто, як мені хотілося.

23. Надмірно мене оберігав(ла).

24. Не хвалив(ла) мене.

25. Дозволяв(ла) мені одягатися як мені подобається.

Ключ для обробки та інтерпретації методики

Ключ для обробки та шкали PBI

Опитувальник PBI (Індекс батьківського ставлення) вимірює два основні, незалежні виміри сприйнятого батьківського ставлення: Турбота (Care) та Гіперопіка (Overprotection). Обробка даних проводиться окремо для образу Матері та образу Батька.

1. Шкала «Турбота» (Care)

Ця шкала вимірює ступінь емоційної близькості, прийняття, тепла та емпатії.

• Кількість пунктів: 12

• Діапазон балів: Від 0 до 36 балів. Чим вищий бал, тим вищий рівень сприйнятої Турботи.

• Прямі пункти (позитивні твердження): 1, 5, 6, 11, 12, 17.

• Оцінювання: Бали згідно з відповіддю: «Дуже схоже» (3), «Помірно схоже» (2), «Помірно не схоже» (1), «Зовсім не схоже» (0).

• Зворотні пункти (негативні твердження): 2, 4, 14, 16, 18, 24.

• Оцінювання: Бали інвертуються: (3 бали → 0; 2 бали → 1; 1 бал → 2; 0 балів → 3).

2. Шкала «Гіперопіка» (Overprotection)

Ця шкала вимірює ступінь контролю, обмеження самостійності, авторитарності та втручання в особисте життя.

• Кількість пунктів: 13

• Діапазон балів: Від 0 до 39 балів. Чим вищий бал, тим вищий рівень сприйнятої Гіперопіки.

• Прямі пункти (контролюючі твердження): 8, 9, 10, 13, 19, 20, 23.

• Оцінювання: Бали згідно з відповіддю: (3-2-1-0).

• Зворотні пункти (твердження про свободу): 3, 7, 15, 21, 22, 25.

• Оцінювання: Бали інвертуються: (3 бали → 0; 2 бали → 1; 1 бал → 2; 0 балів → 3).

Інтерпретація результатів (4 стилі батьківського ставлення)

Стиль батьківського ставлення визначається комбінацією високих і низьких рівнів Турботи та Гіперопіки. Для інтерпретації необхідно розділити отримані бали (зазвичай за медіаною або нормативними значеннями) на "високі" та "низькі".

1. Оптимальне зв'язування: Висока Турбота + Низька Гіперопіка.

• (Характеристика: Здорове, підтримуюче ставлення, сприяє автономії.)

2. Прихильна гіперопіка: Висока Турбота + Висока Гіперопіка.

• (Характеристика: Тепло у поєднанні з надмірним контролем, що може спричинити залежність і тривожність.)

3. Безтурботне нехтування: Низька Турбота + Низька Гіперопіка.

• (Характеристика: Емоційно холодне, відсторонене ставлення з низьким рівнем залучення.)

4. Авторитарне / Безтурботна гіперопіка: Низька Турбота + Висока Гіперопіка.

• (Характеристика: Найбільш несприятливий стиль — холодність при високому контролі.)

ДОДАТОК Б

ДОСВІД БЛИЗЬКИХ СТОСУНКІВ» (ECR-R)

(Автори: K. Brennan, C. Clark, P. Shaver (1998); Ревізія: Fraley, Waller, Brennan)

Інструкція для респондента

Твердження, наведені нижче, описують те, як Ви почуваєтеся та поводитеся в емоційно близьких стосунках. Ми зацікавлені в тому, щоб Ви описали, що Ви зазвичай відчуваєте у стосунках, а не лише те, що відбувається у Ваших поточних стосунках.

Оцініть, будь ласка, кожне твердження, наскільки Ви згодні або не згодні з ним, за 7-бальною шкалою, де:

• 1 – Абсолютно не згоден

• 7 – Абсолютно згоден

Текст опитувальника (36 тверджень)

I. Шкала Тривожності (пункти 1–18)

1. Я боюся, що я втрачу любов близької мені людини.

2. Я часто турбуюся, що мій партнер не захоче залишитися зі мною.

3. Мене хвилює, що близька мені людина насправді не любить мене.

4. Я боюся, що мій партнер не буде піклуватися про мене так, як я піклуюся про нього.

5. Я хотіла б, щоб почуття близької людини до мене були так само сильні, як мої почуття до неї.

6. Я дуже хвилююся про мої стосунки з близькими мені людьми.

7. Коли мій партнер знаходиться не зі мною, я хвилююся, що він може зацікавитися кимось іншим.

8. Коли я показую свої почуття своєму партнерові, я побоююся, що він не відчуватиме того ж самого до мене.

9. Я рідко турбуюся про те, що мій партнер може кинути мене. (Зворотний пункт)

10. Мій партнер змушує мене сумніватися в собі.

11. Я рідко турбуюся про те, що мене можуть покинути. (Зворотний пункт)

12. Я вважаю, що партнер не хоче стати ближче до мене, як того хотілося б мені.

13. Іноді близька мені людина може змінити свої почуття до мене без жодної видимої причини.

14. Моє сильне бажання зблизитися у стосунках іноді відштовхує людей.

15. Боюся, що, коли мій партнер дізнається мене краще, йому не сподобається, яка я насправді.

16. Коли я не отримую любов і підтримку від близької мені людини, це буквально зводить мене з розуму.

17. Мене турбує, що я не зможу відповідати іншим людям.

18. Здається, що мій партнер помічає мене, тільки коли я злюся.

II. Шкала Уникання (пункти 19–36)

1. Я волію не показувати близькій людині, що я відчуваю в глибині душі.

2. Я почуваюся комфортно, коли ділюся своїми особистими думками і почуттями з моїм партнером. (Зворотний пункт)

3. Мені важко дозволити собі покладатися на близьких.

4. Мені дуже комфортно бути поруч із близькими для мене людьми. (Зворотний пункт)

5. Я не почуваюся комфортно, коли відкриваюся моєму партнерові.

6. Я волію не допускати зайвої близькості з моїм партнером.

7. Я відчуваю незручність (дискомфорт), коли мій партнер хоче бути ближче.

8. Я вважаю, що стати ближче до мого партнера відносно легко. (Зворотний пункт)

9. Мені не важко зблизитися з партнером. (Зворотний пункт)

10. Я зазвичай обговорюю свої проблеми і турботи з партнером. (Зворотний пункт)

11. Я вважаю корисним звернутися до мого партнера за допомогою у разі потреби. (Зворотний пункт)

12. Я розповідаю своєму партнерові практично все. (Зворотний пункт)

13. Я відверто спілкуюся з моїм партнером. (Зворотний пункт)

14. Я нервую, коли партнер хоче зблизитися зі мною.

15. Мені комфортно, коли я покладаюся на свого партнера. (Зворотний пункт)

16. Мені легко в усьому покладатися на мого партнера. (Зворотний пункт)

17. Для мене не складає складності проявляти ласку і чуйність з моїм партнером. (Зворотний пункт)

18. Мій партнер дійсно розуміє мене і мої потреби. (Зворотний пункт)

Ключ для обробки та інтерпретації

1. Обробка відповідей

• Бали за зворотними пунктами: Бали, отримані за пунктами, позначеними зірочкою (*), інвертуються за схемою: 1 \to 7; 2 \to 6; 3 \to 5; 4 \to 4; 5 \to 3; 6 \to 2; 7 \to 1.

• Підрахунок шкали Тривожності (Anxiety): Сума балів за пунктами 1–18.

• Зворотні пункти шкали Тривожності: 9, 11

• Підрахунок шкали Уникання (Avoidance): Сума балів за пунктами 19–36.

• Зворотні пункти шкали Уникання: 20, 22, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36

2. Інтерпретація типів прив'язаності

Тип прив'язаності визначається поєднанням рівня вираженості (високий/низький, відносно медіани вибірки) обох шкал .

1. Автономний (Надійний) тип: Низька Тривожність, Низьке Уникання.

• Характеристика: Приймає взаємозалежність, комфортно почувається як у близькості, так і в самодостатності.

2. Сверхзалежний (Тривожно-Стурбований) тип: Висока Тривожність, Низьке Уникання.

• Характеристика: Сильне бажання близькості, страх відкидання, схильність до симбіотичних відносин.

3. Псевдоавтономний (Відсторонено-Уникаючий) тип: Низька Тривожність, Високе Уникання.

• Характеристика: Не припускає залежності, дистанціювання, надмірно підкреслює самодостатність.

4. Дезорієнтований (Страх-Уникаючий) тип: Висока Тривожність, Високе Уникання.

• Характеристика: Негативне очікування як від близькості, так і від самотності, пасивно-безпорадний тип взаємодії.

Додаток В

Шкала гендерних рольових переконань «Шкала гендерних рольових установок» (Gender Role Beliefs Scale, GRBS), автори P. Kerr, R. Holden (1996)

Інструкція для респондента

Нижче наведено твердження, що стосуються уявлень про ролі чоловіка і жінки у суспільстві, сім'ї та партнерських стосунках. Просимо Вас уважно прочитати кожне твердження та оцінити, наскільки Ви з ним погоджуєтеся або не погоджуєтеся, виходячи з Ваших власних переконань.

Оцінювання здійснюється за 7-бальною шкалою:

1 – Абсолютно згоден(на)

2 – Переважно згоден(на)

3 – Скоріше згоден(на)

4 – Важко відповісти

5 – Скоріше не згоден(на)

6 – Переважно не згоден(на)

7 – Абсолютно не згоден(на)

Текст опитувальника (20 тверджень)

1. Основним обов'язком жінки є турбота про дім і сім'ю.
2. Чоловік повинен бути головним годувальником у родині.
3. Жінки не менш здатні до керівних посад, ніж чоловіки. (зворотний пункт)
4. Чоловіки мають ухвалювати остаточні рішення у сім'ї.
5. Домашні обов'язки мають розподілятися порівну між партнерами. (зворотний пункт)
6. Кар'єра для жінки менш важлива, ніж для чоловіка.
7. Чоловіки менш придатні до догляду за дітьми, ніж жінки.

8. Жінка має право бути фінансово незалежною. (зворотний пункт)
9. Емоційна стриманість є важливою рисою справжнього чоловіка.
10. У шлюбі чоловік має бути лідером.
11. Чоловіки й жінки повинні мати однакові можливості для самореалізації. (зворотний пункт)
12. Жінка не повинна прагнути професійного успіху, якщо вона має сім'ю.
13. Виховання дітей — переважно жіноча справа.
14. Чоловік може бути емоційно чутливим і турботливим. (зворотний пункт)
15. Жінка повинна підлаштовуватися під кар'єру чоловіка.
16. Обидва партнери однаково відповідальні за матеріальне забезпечення сім'ї. (зворотний пункт)
17. Чоловік не повинен відкрито проявляти слабкість.
18. Жінка має право ініціювати важливі рішення у стосунках. (зворотний пункт)
19. Пріоритетом для чоловіка є робота, а не сім'я.
20. Успішні партнерські стосунки ґрунтуються на рівноправності. (зворотний пункт)

Ключ для обробки результатів

1. Кодування відповідей

- Всі пункти оцінюються за шкалою від 1 до 7.
- Зворотні пункти інвертуються за схемою:
  1 → 7; 2 → 6; 3 → 5; 4 → 4; 5 → 3; 6 → 2; 7 → 1

Зворотні пункти: 3, 5, 8, 11, 14, 16, 18, 20.

2. Підрахунок результатів

- Підсумковий бал обчислюється як сума балів за всі 20 тверджень.
- Діапазон можливих значень: від 20 до 140 балів.

Інтерпретація результатів

- Низькі значення (20–60 балів)

  → домінування традиційних гендерних установок, орієнтація на жорсткий розподіл ролей, патріархальну модель сім'ї.
- Середні значення (61–100 балів)

  → перехідна або змішана модель гендерних уявлень, поєднання традиційних і егалітарних переконань.
- Високі значення (101–140 балів)

  → переважання егалітарних гендерних установок, орієнтація на рівноправне партнерство, гнучкий розподіл ролей у шлюбі.

ДОДАТОК Г

«Шкала романтичних ідеалів»(Romantic Ideals Scale, RIS)Автори: G. J. O. Fletcher, J. A. Simpson, G. Thomas, L. Giles (1999)

Інструкція для респондента

Нижче наведено перелік рис і характеристик, які можуть описувати ідеального партнера. Просимо оцінити, наскільки кожна з наведених характеристик є важливою для Вас у майбутньому чоловікові.

Оцінювання здійснюється за 7-бальною шкалою, де:
1 — зовсім не важливо
2 — маловажливо
3 — швидше не важливо
4 — нейтрально
5 — швидше важливо
6 — важливо
7 — надзвичайно важливо
Відповідайте, спираючись на власні уявлення, а не на соціальні очікування чи досвід конкретних стосунків.

Текст опитувальника

І. Теплота – надійність(Warmth – Trustworthiness)

Оцініть важливість таких рис майбутнього партнера:

1. Розуміючий
2. Підтримуючий
3. Уважний до почуттів інших
4. Добрий
5. Уміє слухати
6. Чутливий
7. Надійний
8. Теплий у спілкуванні
9. Ласкавий
10. Відповідальний
11. Дружелюбний
12. Комунікативний
13. Чесний
14. Зрілий
15. Стабільний
16. Романтичний
17. Широких поглядів
18. Легкий у спілкуванні
19. Самосвідомий
20. Щедрий

21. Конструктивно реагує на критику
22. Любить дітей
23. Має добрі стосунки з родиною

II. Життєва енергія – привабливість(Vitality – Attractiveness)

24. Схильний до пригод
25. Має привабливу зовнішність
26. Товариський
27. Сексуально привабливий
28. Фізично привабливий
29. Добрий коханець
30. Веде активний спосіб життя
31. Спортивний
32. Енергійний

III. Статус – ресурси(Status – Resources)

33. Упевнений у собі
34. Незалежний
35. Амбітний
36. Цікавий як особистість
37. Спонтанний
38. Життєрадісний
39. Має гарне почуття гумору
40. Наполегливий
41. Креативний
42. Інтелектуальний
43. Має хорошу роботу
44. Фінансово забезпечений
45. Має власне житло
46. Соціально прийнятного походження
47. Успішний
48. Добре одягається
49. Відповідного віку
50. Поділяє релігійні переконання
51. Не має шкідливих звичок (не курить)

Обробка результатів

Для кожної шкали обчислюється середнє арифметичне значення за відповідними пунктами:

- Warmth–Trustworthiness — пункти 1–23
- Vitality–Attractiveness — пункти 24–32
- Status–Resources — пункти 33–51

Вищі показники свідчать про більшу значущість відповідного компонента в образі ідеального партнера.